

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XIV. évfolyam 155. szám
2010. január

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

Elmélkedés az örmény liturgiáról

Miért van szükség örmény liturgiára? (Itt a liturgia szót nem csupán mise jelentésben, hanem tágabban használom!)

Szükséges a kérdésre válaszolni, mert még magyarörmények körében is találkoztam értetlenséggel: minek az?

Ősi kultúrnép az örmény. A kereszténységet a maga kultúrája és gondolkodásmódja szerint alakította. Az emberek különbözőek, hisz ezt látjuk az egyes művészeti irányzatok kedveltségében is. Mindenki egyénisége szerint másként látja a világot.

Elmélkedési sorozatunkat tizenkettő részre osztottuk, a füzetek havi megjelenése folytán. Bevezetőnek had idézzük a keresztelési szertartás saragánját.* Ezzel vízkereszthez is kapcsolódunk: hisz akkor tártul fel a Szentháromság titka:

„Ó, újszülött fia a fénynek: a dicsőség királya, a fényárasztó feltámadt, miként a növény csírája. Alleluja, alleluja, alleluja, alleluja!”

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint. Bp. 2006. 143. o.

**Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu**

Jézuskára várva

December 17-én a hagyományos évégi ünnepi klubdélután a szépen díszített karácsonyfával, ajándékokkal, Liszt Ferenc Karácsonyi miséjével várta a betérőket. Szépen megtelt ünnepi hangulatú emberekkel a Csontváry terem.

Dr. Issekutz Sarolta elnök köszöntőjét Szilágyi Domokos Karácsony c. versével kezdte, majd Fogolyán Kristóf fuvolaművész saját szerzeményeit játszotta mindenki nagy öröme. Flórián Antal Eröss Attila, a 85. születésnapján ünneplő marosvásárhelyi költő Téli szonett, Mennyből az angyal... és a Heródések karácsonya c. gyönyörű verseit adta elő nagy átéléssel. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szokásos évi beszámolója után az idén 11. alkalommal került sor Szongott Kristóf díj kiosztására. Az egyesület elnöksége által díjazott Balázs-Bécsi Attila tanár, művészettörténész, a szamosújvári TÉKA Művelődési Alapítvány és Művelődési Központ igazgatója, Kolozs megyei tanácsos, aki az oklevél szövege szerint „*elévülhetetlen érdemeket szerzett a hosszú évek óta*

Fogolyán Kristóf

a – *TÉKA Alapítványon keresztül – folytatott kulturális misszióval: a szörvány magyar gyermekek tanulása, a magyar kultúra megőrzése, ezen belül a szamosújvári örmény gyökerű gyermekek kulturális identitásának megőrzése, az örmény alapítású Szamosújvár város építészeti és kulturális értékeinek feltárása és dokumentálása, a szamosújvári magyar-örmény katolikus temető feltérképezése, fotózása és könyvben megjelentetése területén, amely tevékenységeivel az örmény közösség számára is felbecsülhetetlen szolgálatot tett.*”

Szongoth Gábor elnökségi tag laudációja után került sor a díj és az ajándékok átadására. A díjazott – a tőle megszokott szerénységgel – először is megköszönte Szamosújvár városának, hogy befogadta és lehetőséget adott arra, hogy munkásságával meghálálja azt. Köszönetét fejezte ki, hogy a kitüntetést Szongott Kristóf díjat megkaphatta, amely csak megerősíti abban, hogy jó úton halad és más is észreveszi törekvését, amely a fiatal generációkon keresztül a magyar kultúra ápolását, terjesztését, az értékek megőrzését tűzte ki célul.

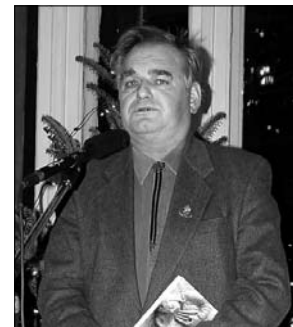
A karácsonyi klubdélután közönsége

Petrás Mária csángó keramikus- és énekművész és Döbrentei Kornél költő Zsoltáros ultimátum c. könyvüket Mária szép csángó karácsonyi énekével vezette és zárta be, majd Döbrentei Kornél a szeretettel teli, igényes kulturális közösségi létformánk kivételességéről, példaértékéről beszélt – a mai leromlott közállapotok ellenére. „Az értékelvőség, a hit megtartó ereje lehet csak kivezető út a mai posványból, amelyeket sohasem szabad feladni.” – mondta.

Az est második részében a Szent Család Plébánia gyermek színjátszó köre az 1880-ból származó Gerjani Betlehemest adta elő, amely egészében megmaradt írott formában az utókor számára, dr. Kilián Istvánné rendező, betanító tanárnő előadása szerint. Az anyagkorust Egyháziné Marthy Katalin tanította be, a jelmezeket Wertán Kinga

Petrás Mária

Döbrentei Kornél

tervezte és valósította meg. A gyermekek bájos humorral és átéléssel jelenítették meg a szent család életét, a kisded megszületését. A kis angyalokkal együtt énekelte a szeretettel teli hallgatóság a szép karácsonyi énekeket.

Szent Család Plébánia gyermekszínjátszóinak előadása

Valamennyi gyermek és tanárnő, az est összes szereplője és résztvevője, hallgató-sága ajándékot kapott a rendező egyesülettől ez évben is. Az elnök megköszönte az est támogatóinak – FÖÖ, Bp. Főv. IX., XI. és XII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat, Kiss János és családja Philadelphiából – az est megrendezésének lehetőségét, valamennyi segítőnek a megvalósításban való részvételt. Ezt követően Eröss Attila Ez a parancs! c. versének elmondásával és útmutatásával kívánt az elnök asszony kegyelemmel teljes, áldott ünnepeket és boldog, sikerekben gazdag új esztendőt a szűkebb és tágabb közösségnek egy pohár pezsgő kíséretében. Sokan szép könyvekkel és lemezekkel, Petrás Mária kerámiákkal, de valamennyien boldogan tértek haza otthonukba, készülődve az ünnepekre. M

Balázs-Bécsi Attila

1964-ben született Gyergyóremetén, a 20 éves Balázs-Bécsi Attila édesapja. Tanulmányait a Babes-Bolyai Tudományegyetemen végezte, történelem-filozófia karon, tanár, művészettörténész diplomát szerzett. Több évig tanított történelmet Szamosújvárott, majd a szamosújvári Téka Alapítvány intézményvezetője, igazgatója.

1990-ben elindította a szamosújvári táncházat, majd Szamosújvárott megalapította a Kaláka Néptáncgyűtest, 1993-ban pedig a Téka Művelődési Alapítványt, majd megnyitotta a Művelődési Központot és létrehozta a Téka Néprajzi Múzeumot.

2008–2009-ben részt vett a Feketelaki Művelődési és Táborközpont kialakításában, a Tájház kiépítésében.

2000-től felvállalta a mezőszéki szórványprogram keretében belül a Téka Mezőszéki Szórványkollégium felépítését, működtetését és fenntartását, ahol jelenleg 103 tanuló van.

A Téka Alapítvány keretében belül beindította a felnőttképzést.

2006-ban elindította – minden eddigi tevékenységét felülmúló vállalkozását – a Mezőszéki Szórvány Iskolaközpont létrehozásának szervezését. Ennek érdekében 2008-tól elvállalta a Kolozs megyei tanácsosi tisztséget is a Kolozs Megyei Tanács Művelődési és Oktatási Bizottságának elnöksége valamint a megyei RMDSZ régiós alelnöksége mellett.

Balázs-Bécsi Attila átveszi a díjat Szongoth Gábertól

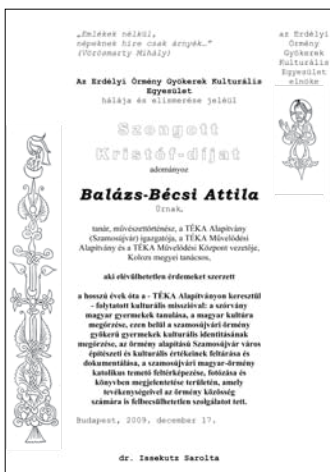
Több elismerésben részesült, 1997-ben „Könczei Ádám” díjat kapott, 2007-ben pedig a megyei RMDSZ részéről kiérdemelte a „Legszívósabb építkező” díjat.

2008-ban az általa vezetett Téka Alapítvány elnyerte a Kisebbségekért díjat.

2002-ben jelent meg „A szamosújvári magyar-örmény katolikus temető monográfiája” című könyv, amelynek szerzője és fotográfusa volt, és amely a 2008-ban elhunyt Lengyel Marika által rendbe hozott temető első, hiteles bemutatása volt.

Amikor Sarolta megírta Számára, hogy az EÖGYKE elnöksége idén Neki ítélte a Szongott Kristóf díjat, ez volt a válasza: „Munkámmal én csak a város felé akarom megköszönni azt, hogy befogadott”. Azt hiszem, hogy ehhez nem kell kommentár.

Szongoth Gábor

Tallózás a karácsonyi üdvözletek közül

Dr. Issekutz Sarolta
Elnök

Tisztelt Elnöknő!

A bethlehemi jászol előtt senki sem maradhat semleges: itt mindenkinek döntenie kell, a közénk szálló Isteni irgalom mellett vagy ellen. „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, el ne vesszen, hanem örökké éljen.” (Jn 3,16)

Kegyelemteljes karácsonyi ünnepeket és áldott új esztendőt kívánok tisztelettel és szeretettel.

Gyulafehérvár, 2009. Advent II. vasárnapján
Jakubinyi György
Érsek

Ui: Ismételten köszönöm az EÖGY. Füzetek hűséges küldését. Gratulállok hozzá.

Dr. Issekutz Sarolta
Elnök asszony részére

ÁLDOTT KARÁCSONYI ÜNNEPEKET!

Ezerkilencszáznyolcvankilenc adventjében égő várákozás élt minden szívben. Istenre tekintve vártuk a bethlehemi csillagot.

Hitünkben nem csalatkoztunk, reményeink valósággá váltak. Karácsony szent ünnepének legnagyobb ajándékaként a megszülető Jézus elhozta népünknek a szabadulást. Az isteni üdvtörténet nagy ígérete és várákozás történelmi formában öltött testet életünkben.

1989 Megváltó Karácsonyára emlékezve, Szabadító Krisztusunk iránti örömmel és háláadással kívánok áldott ünnepeket – szeretettel: Temesvár, 2009 Advent havában

Tőkés László
EP képviselő

Eröss Attila

Ez a parancs!

Székelynek lenni, igaz magyarnak, hátat vetni a szélnek, s viharinak. Nem tántorogni vérben és gyászban, Isten elé így állni: Vigyázzban. Ez a parancs!

Sorunkból vesszen, mind aki gyáva, aki a békét másoktól várja. Vessük meg végre jobban a lábunk, darab kenyeret csak így találunk. Ez a parancs!

Helyünkre ezek lesődve várnak, utat törni egy gonosz világnak. Tartsunk ki bátran, itt, mindenáron, s lesz majd unokánk, aki megáldjon. Ez a parancs!

2009

Fővárosi Örmény Klub

2010. január 21., 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V.,
Simmelweis u. 1–3., Bartók terem

Műsor

„Ordosztól a Kárpát medencéig”

A magyarok ősei indiai, perzsa, örmény és bizánci források alapján

Dr. Aradi Éva
vetítettképes előadása

Könyvárúsítás

Rendező:
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Támogató:
Fővárosi Örmény Önkormányzat

Dr. Issekutz Sarolta elnöki beszámolója az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2009. évi működéséről

Az egyesület működéséhez a tagdíj bevételeket, adományokat és az adózó állampolgárok személyi jövedelemadó 1 %-a felajánlásait használtuk fel, amely sajnos a tavalyi évhez képest közel felére csökkent. Pályázatot nyújtottunk be: az Országgyűlés kisebbségekkel foglalkozó bizottságához, ahonnan 500 eFt támogatást kaptunk, és együttműködési

Kisebbségi Önkormányzatnak, mint fő támogatóinknak, valamint az I., II., VIII., XI., XII., XIII., XIV. és XV. kerületi önkormányzatoknak, magánszemélyeknek, hogy támogatásukkal hozzájárultak a füzetek megjelentetéséhez. Sajnos több önkormányzat vállalása ellenére nem teljesített.

A Fővárosi Örmény Klub 14. évét zárjuk, mely változatlanul igen nagy népszerűségnek örvend s havi rendszerességgel fogadta alkalmanként 80–150 fő közötti létszámban tagjait, az örmény kultúra iránt érdeklődőket. Változatos programjait az egyesület képviselőiből alakult kerületi örmény önkormányzatok (idén az I., II., VI., VIII., IX., XI., XII., XIII., XVI. ker.) és a Fővárosi Örmény Önkormányzat, valamint az EÖGYKE közösen rendezte. A havi alkalmakkor a klub vezetését, a hangosítást, műszaki berendezéseket, eszközöket változatlanul az egyesület biztosította.

Az idei év nagy eseménye volt az örmény katolikus közgyűjtemény megnyitása. Végre 10 év után a Budapesti Örmény Katolikus Lelkésztség Orlay utcai ingatlana is megtisztult, az illetéktelen álegyház több éves bírósági peres eljárás hatására megszüntette bejelentkezését az ingatlanban.

Idén 3. alkalommal rendezte meg egyesületünk június 17–23-ig a *III. Örmény Kultúra Hetét*, melynek fővédnökségét

megállapodásokat kötöttünk a Fővárosi Örmény Önkormányzattal és több kerületi örmény kisebbségi önkormányzatunkkal programjaink támogatására.

Köszönet a pályázati támogatóknak, adományozóknak, az együttműködő örmény önkormányzatoknak a nyújtott támogatásért, amelyet csakis az örmény kultúra megismertetésére, terjesztésére használtunk fel.

Az egyesület idén sem fizetett személyi juttatást, irodai rezsiköltséget az egyesület működtetéséért, csupán helységbérleti díjat.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, kulturális és információs havilapunk XIII. évfolyama jelent meg idén igen gazdag anyaggal (több hónapon keresztül 60 oldal terjedelemben) 1350 példányban, valamint 200 pl-ban a 2009. füzetek évkönyv is. A www.magyarormeny.hu honlapunkon valamennyi megjelent füzet és meghívó olvasható.

Köszönet a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak és a Ferencvárosi Örmény

Német Szilárd, a Fővárosi Közgyűlés Esélyegyenlőségi, Foglalkoztatáspolitikai és Kisebbségi Bizottság elnöke vállalta el.

A hét nap alatt sajtótájékoztatót tartottunk, három új könyvet mutattunk be (*dr. Issekutz Sarolta: Az örmény halottkultusz és temetkezés, Erzsébetváros és az örmény katolikus temetője* DVD melléklettel; *II. Örmény Kultúra Hete Budapest 2008. április 17–25.* dokumentumkötet, DVD filmmelléklettel; *Örmény-Magyar A,B,C, Könyvszke* (Szamosújvár 1834) és *Gyakorlati Örmény nyelvtan* (Velece 1876) lapozós DVD kiadvány), 3 kiállítást rendeztünk, új és régi filmeket mutattunk be, ünnepi örmény katolikus szentmisén lehetünk együtt, erdélyi örmény népzenei együtteseket ismerhettünk meg, örmény irodalmi és zenei esten vehettünk részt, majd könyvbemutatóval egybekötött gasztronómiai bemutatóval zárhattuk az ünnepi hetet.

Sajnos idén elmaradt a tavaly tapasztalt nagy összefogás a kerületi örmény önkormányzataink részéről, kevesen rendeztek önálló programot (I., II. és XII. ker. Örmény Önkormányzat, Fővárosi Örmény Önkormányzat, EÖGYKE) és kevesen támogatták a rendezvényeket, könyveink kiadását is. Fő támogatónk a Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és a Fővárosi Örmény Önkormányzat volt.

Részt vett egyesületünk kisebbségi konferenciákon, sőt az Európa Tanács Kisebbségi Keretegyezmény 3. forduló ellenőrzésében is és igyekezett kifejezni és elfogadtatni álláspontját a hazai örménység kétnyelvűsége, az erdélyi örménység magyar anyanyelvűsége kérdésében.

Részt vettünk világi ünnepeinken, megemlékezéseken, mint minden évben. Az

Aradi Vértanúk napját hagyományosan a Főpolgármesteri Hivatal dísztermében rendeztük meg idén is egy nagyszabású rendezvénnyel (kulturális műsor – népzenei hangversennyel, kiállítással és fogadással).

Részt vettünk örmény katolikus, római katolikus egyházi ünnepeinken, búcsúkon (Budapest Orlay u-i templom, Szamosújvár, Erzsébetváros, stb.) és segítettük az örmény katolikus hitélet fenntartását, megújítását. Emlékfalat avattunk *Szabadsághőseink* (Kiss Ernő és Lázár Vilmos aradi vértanúk, Czetz János tábornok, Pongrátz Gergely '56 hőse) emlékére a Budapesti Örmény Katolikus Lelkésztség falán az Orlay u-ban. Segítettünk Örményországi utazást szervezni és zárandokúton vettünk részt P. Fogolyán Miklós Lukács mechtarista szerzetes emlékére, halálának 10. évfordulóján Ausztriában és Olaszországban. Barangoltunk idén is Erdélyben, őseink földjén és megszerveztük az Udvarhely- és sepsiszéki örmények találkozóját Székelyudvarhelyen kiállítással, előadással és könyvek bemutatójával fűszerezve.

Részt vettünk a MULTIKULTI rendezvénysorozaton, amely a főváros egyesítésének 135. évfordulója tiszteletére került megrendezésre. Önálló kiállítással, filmbemutatókkal és ismeretterjesztő előadással, irodalmi esttel és gasztronómiai bemutatóval jelentkeztünk április 19-én, igen nagy sikerrel.

Eltemettük Lászlóffy Aladár Kossuth díjas költőnk, írónk, akinek április 25-én megrendezett búcsúztatójára a hazai irodalmi élet kiválóságait sikerült egybegyűjteni az Örmény Katolikus Templomunkba.

Részt vettünk május 10-én a Kiskunmajsai 56'-os múzeum alapításá-

nak 10. évfordulójára rendezett ünnepségen.

Az elnök számtalan ismeretterjesztő előadást tartott az örmény kultúráról: *Üzenet az Ararátról* címmel a XXII. kerületben, a Multikulti rendezvényen, a *Nemzetiségi Teaház* sorozat keretén belül a Vendéglátóipari Múzeumban, a Dominó Kulturális TV Csatornán, Verőcén a *III. Erdélyország az én hazám fesztiválon*, Szamosújváron és Erzsébetvároson, valamint Medgyesen az egyházi búcsúk kapcsán, végül Ele-

méren (Szerbia) az aradi vértanúkra emlékezve.

Egyetlen feladatot nem tudunk idén befejezni: az örmény-magyar, magyar-örmény társalgási úti zsebszótár kiadását, amely 2010 tavaszára hűződik el.

Tervezzük kiadni a Gudenus János József: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyv javított és bővített kiadását, melyhez 2010. március 31-ig várjuk a kiegészítő anyagokat.

(Elhangzott 2009. december 17-én a Fővárosi Örmény Klubban)

Új örmény emlékhely Budapesten

November 29-én ünnepi emlékhely avatásra került sor a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség székházánál. Fehér márványtáblán – *Szilasi*

László kőfaragó mester munkája – került elhelyezésre a *Domonkos Béla* érdi szobrászművész által Kiss Ernő és Lázár Vilmos aradi vértanúkról, Czetz János 48-as tábornokról, valamint Pongráz Gergely '56-os hősről alkotott bronz medalionja.

Az ünnepség *Wertán Zsoltné*, az egyházi gondnokság tagja bevezetőjével vette kezdetét, majd *dr. Issekutz Sarolta* elnök az aradi vértanúkra emlékezve méltatta az új emlékhely jelentőségét. „Az új emlékhely bővíti az örmény származású szabadsághőseinkhez méltó megemlékezések lehetőségét, ezáltal a közösségi megmozdulásokat, koszorúzásokat sokszorosítja meg az ünnepek kapcsán, és nem utolsósorban az örmény katolikus templom látogatottságát is növeli” – mondta.

Hetessy József A hársfa virága c. 56-os könyv szerzője Pongráz Gergelyre és társaira emlékezett. Az ünnepség, illetve az egész est folyamán a *Hétorony* hagyományörző *zenekar* szolgáltatta az alkalomhoz illő korhű zenét.

Az emléktáblát *Fülöp Ákos* atya, plébániai kormányzó áldotta meg és szentelte fel, majd a koszorúzások után a Szabadsághősök lelki üdvéért ünnepi szentmisét celebrált a hívekkel megtöltött templomban. Az estet szeretetvendégség és beszélgetés zárta a közösségi szintéren.

M

Wertán Zsoltné és Domonkos Béla szobrászművész

Tisztelt magyar honfitársaim!

Én az 1956-os magyar forradalom és szabadságharcban érintettek hírvívője vagyok.

Meghatottan állok itt most Önök előtt,

amikor az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc kiemelkedő alakjának és hőségének Pongráz Gergelynek emléke előtt tisztelgek.

Pongráz Gergely, Magyarország legnagyobb forradalmi fegyveres csoportosulásának, a Corvin-közben sikeresen harcoló felkelő erőnek volt a főparancsnoka.

Állhatatosságát, rendíthetetlen személyes bátorságát, *Hetessy József* magyar hazája iránti lángoló hazaszereztetét és elhűségét haláláig megtartotta. Álljon itt most vallomása magyarságáról, melyet a „Corvin köz 1956” című könyvéből idézek:

„Őseim a XVII. században kerültek Erdélybe. Örményországból menekültek, ahol a törökök évszázadokon keresztül mészárolták őket. Alapítói voltak Szamosújvár városának, mely egy völgykatlanban terül el a Szamos partján. ...

A szamosújvári örmények teljes mértékben magyarokká váltak, s ez a magyarságuk az évszázadok során csak erősödött. A magyar történelemben kis létszámukhoz viszonyítva, igen komoly szerepet játszottak. A 13 aradi vértanú között kettő volt örmény. Kiss Ernő és Lázár Vilmos. A harmadik örmény tábornoka az 1848-as szabadságharcnak Cetz János volt.

Büszke vagyok örmény származásomra, melyet csak a vallásban tartottunk meg. Vértanú és vallásunk az évszázadok folyamán megmaradt örménynek. Szívünk azonban magyarrá vált. Most, hogy az

emigráció Amerikába kényszerített bennünket, felvettük az amerikai állampolgárságot, amely csakis útlevelünkön változtatott. Szívünk és vérünk az maradt ami volt.”

Pongráz Gergely 1932-ben született

Szamosújváron. A második világháború után népes családjával, még gyermekként a csonka-magyarországra költözött. Az 1956-os forradalom vezéralakjaként a véres megtorlás során várható, biztos halálos ítélet elől külföldre emigrált. 1991-ben tért vissza magyar hazájába, ahol haláláig példamutatóan és állhatatosan küzdött az ország kiárusítását, és fel-

számolását bonyolító idegenszívú poszt-kommunista nomenklátúra szennyáradata ellen.

A forradalom harcaihoz és emlékéhez kapcsolódó szép cselekedete volt – sok egyéb mellett – a Kiskunmajsán emlékhelyként saját erőből megépített kápolna és az 56-os múzeum. Ennek kertjében 2005. május 18-án dicsőséges és teljes életét 73 éves korában tragikus hirtelenséggel szakította meg a szívhalál.

Testét a Szent István Bazilikában, az örmény katolikus szertartás szerint búcsúztatták, majd élete legnagyobb álmában, a budapesti Corvin közben, a régi harcok színhelyén ravatalozták fel koporsóját.

A kiskunmajsai kápolnában alussza örök álmát.

Mi, magyarok és az utánunk folyton-folyvást jövő generációk mindig tisztelettel fogunk emlékezni az 1956-os forradalom és szabadságharcunk legnagyobb hőisére, Pongráz Gergelyre.

Hetessy József

Örmény vonatkozású emlékhelyek Budapesten

(7. rész)

Az összeállítást készítette: Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit,
Szücs Enikő, dr. Issekutz Sarolta és Zakariás Enikő

IX. kerület

Dr. Patrubány Gergely (Erzsébetváros, 1830.– Bp., 1891. jún. 3.)

orvos, a főváros első tiszti főorvosa.

Emléktáblája a Vámház krt. 13. sz. ház falán.

Orvosdoktori oklevelét a pesti egyetemen szerezte 1856-ban. 1857-ben sebész mesterré képesítették. Egy ideig Bécsben tanult tovább. 1862-ben Pesten egy.-i magántanár, 1864-től a Császárfürdő főorvosa, 1867–69-ben a tífuszkórház főorvosa, 1873-tól 1889-ig Bp. főváros tiszti főorvosa. 1870-től a Közegészségügyi Tanács tagja. Nagy érdeme, hogy behatóan foglalkozott a pincelakások kérdésével, a gyermekhalandósággal és az egészséges település feltételeivel. Ezenkívül több kórtani kérdést is tanulmányozott.

Kabdebó Gyula fővárosi műszaki tanácsnok emléktáblája az Üllői út 119. számú ház falán.

X. kerület

Örmény utca

Az örmények indoeurópai eredetű, örmény nyelvet beszélő nép. Keresztény vallásúak, 301-ben *Arméniában* tették először államvallássá a kereszténységet, de a 6. század elején elszakadtak a nyugati (latin) egyháztól.

Magyarországon a középkortól élnek örmények, az első nagyobb közösség Esztergomban a 13. században jött létre. A 17. század második felében *I. Apafi Mihály* fejedelem hívására Moldvából és Lengyelországból érkeztek nagyobb

örmény csoportok Erdélybe. A 18. század végére kialakult a két legjelentősebb örmény központ: Szamosújvár és Erzsébetváros.

A gazdagodó örmény vezető réteg egyes tagjai nemességet kapva (vagy vásárolva) a magyar arisztokrácia sorába emelkedtek. A 19. század végén és a 20. század elején a magyar városokban letelepedett örmények nagy része asszimilálódott. A beolvadási folyamatot az örmény értelmiség egy része igyekezett megállítani. *Szongott Kristóf* Erdélyben kiadta az első (magyar nyelvű) magyarországi örmény folyóiratot *Arménia* címmel, majd javaslatára Szamosújváron örmény múzeum nyílt 1909-ben.

1920-ban megalakult a *Magyarországi Örmények Egyesülete*. A bécsi mechtaristák segítségével 1922-ben *Örmény Katolikus Egyházközösséget* szerveztek.

1970-es évek elején után *Kádár Dániel* mechtarista lelkész az Orlay utca 6. szám alatti villához kápolnát építtetett, s ugyanott múzeumot is létesített.

1952-ben megszűnt az örmények egyesülete.

1987-ben megalakult az *Arménia magyar-örmény baráti kör*, amelyből 1992-ben létrejött az *Arménia Népe Kulturális Egyesület*.

1994-95-ben alakultak az örmény kisebbségi önkormányzatok, csúciszerveként létrejött az *Országos Örmény Önkormányzat*, valamint a *Fővárosi Örmény Önkormányzat*.

1997-ben létrejött az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*, amely

összefogja az erdélyi örmény származású közösség tagjait. Célja az identitásörzés, az örmény kultúra és a hagyományok ápolása, az örmény szertartású római katolikus vallás megőrzése. Az *EÖGYKE* 1997-től havonta adja ki kulturális folyóiratát, amely a www.magyarorromeny.hu

honlapján is olvasható, valamint ekkor indította útnak az *Erdélyi Örmény Múzeum* sorozatot azzal a céllal, hogy az örmény múlt emlékeit, kultúráját és hagyományait megmentse az utókor számára. Eddig 14 kötet jelent meg.

Folytatjuk

Vasárnapi zene

Hagyományteremtő szándék nyilvánult meg abban, amit Szongoth Gábor képviselőtársunk tárt elénk az év utolsó vasárnapján, december 27-én az Orlay-utcai templomban. Mise után ugyanis – egy kis türelmet kérve a technikai előkészületekre – zenét varázsolt elénk.

Az épp előző nap véget ért karácsonyra hivatkozva ez a zene nem volt más, mint a *Csendes éj* című dal.

A nótát bizonyos Franz Xaver Gruber osztrák zeneszerző szerezte 1818-ban és azon kevés dal közé tartozik, amely elképesztő nemzetközi karriert futott be – és fut be továbbra is. Talán nincs olyan európai és amerikai nemzet, amely ne ismerné, és ne sorolná kedvenc dalai közé (ide értve persze Ausztráliát és egyes afrikai országokat is). *Csendes éj... Stille Nacht, Tiyhaja nocs, Silent Night, Cicha noc...* ez szó

A közönség az Orlay utcai templomban

szerint az a dal, amelynek dallama ezeryni nyelven hangzik fel minden évben.

December 27-én ugyan nem ezeryni, de jó néhány nyelven felhangzott, Szongoth Gábor és Anikó ugyanis gazdag lemezgyűjteményükből egy tizenegy változattól álló összeállítást készítettek. Volt benne magyar egyházi kórus, volt Komár László igen figyelemre méltó előadása, (volt persze Zámbo Jimmy is), de volt például az Új Bojtorján Együttes jó hangulatú éneklése. Volt ír kocsmai zenekar kedvesen-viccesre fogott előadása és country-színekkel tarkítva Johny Cash, vagy éppen Willie Nelson ugyancsak jó hangulatú, nyílt zenélése.

Engem – bevallo – jó néhány jelenlévővel együtt a legjobban Mahalia Jackson gospel-stílusú előadása fogott meg. Utánozhatatlan egyszerűséggel, ugyanakkor csodálatos finéziával, finomsággal és a legmagasabb szintű énektudással előadott Csendes éje egyszerűen hátborzongató. Amikor a műsor után Gábor végigkérdezte a jelenlévőket, hogy mi tetszett a legjobban, egyre-másra Mahalia Jackson nevét lehetett hallani... (Én Jackson

mellett szívesen meghallgattam volna a másik, híres néger énekesnő, Dinah Washington előadását is – érdekes, hogy mennyire erősek tudnak lenni a gospel felől érkező énekesek a Silent Night előadásában. Olyan mély áhítat árad belőlük, hogy az valóban meg-rázó.)

És hogy hagyományörző szándékkal kezdték, azt bizonyítja, hogy igyekeznek minden hónap negyedik vagy ötödik vasárnapján valamiféle zenei csemegével előrukkolni a mise után. Legközelebb tudunkkal Szuper Géza és együttese következik.

des

Előadók

Musica Sacra (egyházi kórus)
Mahalia Jackson (gospel)
Elvis Presley
Komár László
The Kelly Family (gyerek kórus)
Chas 'N' Dave (brit kocsmá zene)
Új Bojtorján
Johnny Cash (country)
The Rubettes (rock)
Jimmy
Willie Nelson (country)

A Zeneagapé 2010 eső félévi tervezett programja

Január 24.: A *Tigrán* Együttes műsora (dr. Szuper Géza gitár, Baráth Emőke ének, Vikol Kálmán fuvola)

Február 28.: Nagyböjti hangverseny különböző korok oratóriumaiból, Bach, Händel, Pergolesi, Haydn, Rossini szerzőktől, Heim Mercedes énekművész előadásában

Március 28.: Szilvay Ingrid zongoraművész

Április 25.: Fogolyán Kristóf fuvolaművész

Május 30.: Szent László legendája a *Szent Család* Gyermekek Színjátékos Kör előadásában

Mindenkit szeretettel várunk!

Szongoth Gábor

Szász Ávéd Rózsa (Marosvásárhely)

„... ahol az álmok összeérnek ...”

Zarándokút P. Fogolyán Miklós Omech. velencei szerzetes,
volt gyergyószentmiklósi plébános halálának 10-ik évfordulóján
(4., befejező rész)

6. nap

VENEZIA – VELENCE volt utazásunk következő állomása. Ó a városok tenger-szemű szép asszonya, a *Serenissima*, aki régi nagyságának emlékein mereng, kijár neki a hódolat és tisztelet.

A város történelmi központja egy sziget-csoportra épült, ezeket csatornahálózat választja el egymástól. Korabeli lakóit más településekről jövő, a nomád támadások elől menekülők alkották. Csatornái közül a legnagyobb a Canal Grande, amely a várost két részre osztja, a két oldalt három híd Scalzi, Rialto, Akadémia hídja köti össze. A város sajátos arculata a 13. sz. alakult ki, amit megőrzött mindmáig, a szükséges beavatkozások nem hagytak bélyeget urbanisztikai szerkezetén. Velencében már a 13. században éltek örmények, akik kereskedéssel gazdagították a *Serenissima* gazdasági életét.

Városnézésünket a *Szent Márk* téren kezdtük, majd megtekintettük a város büszkeségét, a *Szt. Márk székesegyházat*. A névadó *Szt. Márk* Szt. Péter társa volt, aki megörökítette az apostol prédikációját Evangéliumában. Holttestét 828-ban velencei kalmárok disznóhúsba rejtve lopták ki Alexandriából.

A főhomlokzat öt kapuját ívek keretezik – ugyanennyi keleties kupola tornyosul a tetején, tömörséget és mozgalmasságot adva az épületnek. A bejáratok felett

az Evangélista testének hazahozatalából vett jeleneteket látunk: a *Szöktetés*, *Szt. ereklyék Velencébe érkezése*, *A velencei nép hódolattal adózik Szt. Márknak*, a *Szt. Ereklyéinek templomba vitele*. A középső portál felett Lüszipposz négy aranyozott bronz lova látható, Kr. e. IV. sz-i alkotás, amelyeket a 4. Keresztes hadjáratot Bizánc kifosztására felhasználó Dandolo doge hadizsákmányként hozatott Konstantinápolyból.

A templombelső padlózata hepehupás márványmozaik, a templom alatt található cölöpök ui. nem bírták az óriási terhelést. A kupolák boltozatát az Ó és Új Testamentumból vett jelenetek mélyarany mozaikjai díszítik, csodálatos színével elkápráztatja a nézőt. Templombelső mennyezetmozaikja 4200 nm felülete Ótestamentumi jeleneteket illusztrál, aranyalapon jeleníti

A Szent Márk téren a bazilika és a Doge palota

meg a bibliai alakokat – innen származik az „aranybazilika” elnevezés. A főhajót a szentélytől oszlopos, szobrokkal díszes korlát választja el, a főoltár felett baldachint látunk, a tabernákulum faragott alabástromszlopokon áll, alatta *Szt. Márk evangélista sírja* található.

Az oltár mögött van a bazilika felbecsülhetetlen értékű kincse a *Pala d'Oro-Aranyoltár tábla*, I. Piero Orseolo doge készítette konstantinápolyi művészekkel 1000 előtt, majd a negyedik Keresztes hadjárat idején a Pantocratori Monostorból hozott arannyal és zománcképekkel gazdagították. 1000kg. aranyba foglalt remekmű!

A bazilika közvetlen szomszédságában áll a **Doge palota**: Velence vezetőinek, a dogek székhelye. A bazilikával a Porta della Carta – Papír kapu köti össze – elnevezése feltehetően onnan származik, hogy ide tűzték ki a kormány határozatainak szövegét. Ezen keresztül láthatta Velence népe a dogek választását. A mór stílusú palota földszinti árkádsorán oszlopai faragott oszlopfők, mindegyik egyedi darab – ezeken látható a *Filozófusok*, a *Házaselet*, a *Mámoros Noé*, a sarokoszlopon *Ádám és Éva*, a templom felőli sarkon *Salamon ítélete*.

A bazilika előtti tér Velence életének mindenkor központja: itt köszöntötte a nép a megválasztott dogét, itt áldotta meg Velence ura a Serenissima a csatába induló hajóseit, hadvezéreit. az itt lévő oroslán, Szt. Márk szimbóluma, örökös most is a gondolák, hajók, turisták tömege fölött.

Akik a szabadidő rovására vállalták a Palota termék látogatását, bizonyára nem bánták meg, bepillantást nyertek egy olyan rendszerbe, ahonnan Velence városállam tanácsa a közéletet irányította.

A Szt. Márk tér átrendezése 1400-ban kezdődött, Sansovino tervei alapján, néhány

Útban a régi örmény templomhoz

épületet lebontottak, másokat felépítettek: ilyen az Óratorony, a Pénzverde, a Libreria, majd a Procuratie Nuove.

A **Torre dell Orologio – Óratorony** műemlékritkaság, aminek kivételességét fokozza a sajátos horoszkópos óra, a toronytetőn elhelyezett, egész órákat ütő két „Mór” bronzszobra, alattuk Szt. Márk szárnyas oroslánja és annak lábainál a félkör alakú kis terasz, ahol három szobor vonul el a mennybemenetel napjától számított egész héten át a Szűzanya a Kisdeddal-t megjelenítő aranyozott vörösréz szobor előtt.

Az egész teret a 100 m magas **harangtorony** uralja, helyén már a 9. sz.-ban megfigyelőtorony állt. 1902-ben váratlanul ledőlt az óratorony, de a város úgy határozott, hogy „ugyanúgy és ugyanott” kell újjáépíttetni. Lábához támaszkodik a **Logetta**, négy fülkéjébe az itáliai reneszánsz híres mestere, Sansovino *Apoló, Mercur, Pax és Minervat* megőrkítő bronzszobrot állíttatott.

A Libreria Marciana és a Palazzo Ducale között, két hatalmas **gránitoszlop** áll (12. sz.), könnyedén – levegősen behatárolja a teret. – egyik tetején a *Sárkányt ledőljő*

Szt. György szobor, másikon a város jelképe a *Szárnyas oroslán* látható.

A Doge palota móló felőli oldalánál, a Ponte della Paglia – Széna hídon megállva egy pillanatra látjuk a **Prigioni Nouve – Új Börtön** épületét (16–17 sz.) a palotával összekötő **Ponte dei Sospirit, a Sóhajók hídját**. Hírnevét a 19. sz.-i íróknak köszönheti. A bíróságról a *Serenissima* börtönébe kísért foglyoknak bizonyára megvolt az okuk a sóhajtozásra, az ablakon ét vethettek egy utolsó pillantást Velencére és a szabadságot jelentő a tengerre.

Rövid hajókázás a tengeren, a vaporetto kikötött **Szt. Lázár szigetnél**, az örmények szigetén. A *Serenissima* jóvoltából Mechitar apát 1617. szeptember 8-án telepedett le az egykori Leprások szigetén, ahol felépítette a világ legfontosabb mechtarista kolostorát és rendházát, amelyben jelenleg múzeum is működik. A bennünket vezető mechtarista atya is ismerte az erdélyi örményeket, és még emlékezett Padre Lucara – így nevezték ui. Fogolyán atyát Velencében, aki utolsó földi perceit ezen a helyen töltötte. A múzeum és a könyvtár gazdagsága, a nyomda, az egyiptomi szarkofág, a keleti gyűjtemény nem csak Lord Byront varázsolta el,

Zarándokok Szent Lázár-szigetén a kolostor ebédlőjében

aki sokáig itt élt és alkotott, hanem minket is elkápráztatott. Itt még jobban megértettük az örménység szerepét Európa kulturális életében, és büszkeség töltött el, hogy bennünk is csordogál örmény vér.

Fogolyán atya a budapesti örmények egy részét már vezette a csodaszép Velencében. Összesen 64 olyan helyet sorol fel a városban, amelynek örmény vonatkozása van, de mi csak néhányat tudunk felkeresni. Utunk a **San Zaccaria** templomhoz vezetett, amelyet Levon király parancsából és támogatásával építettek. Majd meglátogattuk a **Santa Croce dei Armeni**, az örmények Szent Kereszt templomát, ami az örmény telepesek első szálláshelye mellett áll, és ami jelenleg is működő örmény templom. Örmény kereskedők és aranyművesek boltjait fedezzük fel a **Rialto hídon** is, de ugyanezt láttuk a Szent Márk téren is; örmények tehát még ma is Velence gazdagságában meghatározó szereppel bírnak.

7. nap

Igencsak nehéz volt elszakadni Itáliától, mégis igyekeztünk mihamarabb elindulni, tudtuk hosszú utazás vár reánk. Álmódásunkat a sztráda autorengetege ádázul megszakította, többször is lemondtuk az utolsó programpontot: a budapesti örményekkel való találkozót – de közben reménykedtünk is, hogy valamiféle csoda segítségével mégis megvalósul.

Szaladtak az órák mi meg „haladtunk” ahogy lehetett. A hangulatot a kirándulással összefüggő tesztkérdések kitöltése – értékelése oldotta, főleg amikor megtudtuk, hogy akik gyenge eredményt értek el, kötelező módon részt kell vegyenek a következő tanulmányi kiránduláson! Többen önként jelentkeztek azonnal a pótvizsgára!

Végül, mint a mesében, minden sikerült! Ha nem is az esti órákban, de mindenképp még éjjel előtt Budapestre értünk, röviden elbúcsúztunk azoktól, akik szerencsésen hazaérkeztek, – majd beléptünk az Orlay utcai Örmény Múzeum kapuján és megtörtént a csoda, úgy éreztük mi is hazaértünk. Szinte hihetetlen volt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

kedves gondoskodó szeretetteljes fogadtatása, amivel vártak bennünket. Jóllehet a személyes találkozás ez alkalommal elmaradt, magunkkal hoztuk a mindenek feletti egymásra találás, összetartozás bizonyosságát, úgy vélem ez által összeérték az álmok.

Köszönet valamennyiüknek!

Vége

Marosvásárhelyi Örmény-magyar Kulturális Egyesület tavaszi-nyári eseménynaptára 2010

MÖMKE
Str. Busuiocului 4/C/48, RO-540535
Tirgu Mures-Marosvásárhely
ormenyvasarhely@yahoo.com
0040-742181537, 0040-365-429862

Január 8., péntek, 18 óra, Predeal vendéglő

Újévköszöntő farsangi bál

Február 4., csütörtök, 18.00 óra, Bernády-Ház

Kiállítás megnyitó: Ecsmiadzin kincsei. Közreműködik Nagy Emese (hárfa), Nagy Kálmán (hegedű) és Nagy Éva (fuvola). A kiállítás két hétig lesz látogatható.

Március 3., szerda, 18.00 óra, Bernády-Ház

Csiky Boldizsár: A klasszikus zeneirodalom örmény egyéniségei (előadás)

Április 22., csütörtök, 18.00 óra, Bocskai terem

Kiállítás megnyitó: Novák József – Örmény nemesi címerpajzsok – magyar népviseleti bemutató Szász Ferenc (Udvarfalva) közreműködésével

Április 24., szombat, 17.00 óra, Minorita templom

Szentmise az örmény népirtás emlékére: Ft. Szakács Endre örmény kat. vikárius és a szamosújvári örmény kórus

**Május 5., szerda, 18.00 óra, Deus Pro-
videbit Ház**

dr. Nagy Attila: Lászlóffy Aladárra emlékezve (előadás) Közreműködik Kilyén Ilka színművésznő

(Június 19., szombat, 10.00 óra – Szamosújvár)

Világosító Szt. Gergely búcsú

Június 26., szombat – Vásárhelyi Napok
Nelli Shahnazaryan: Keresztút – monodráma, főszerepben Várady Mária színművész

Július 7., szerda, 18.00 óra – határozatlan helyszín

Szamosújvári örmény ízek: Novák Ferenc koreográfus és a szamosújvári származású örmények kulináris titkai

Július vége – augusztus eleje (tisztázatlan dátum)

Örmények nyomában Európában: magyar-örmény közösségi kirándulás a Bajor kolostorokhoz, a Duna forrásához, a Rajna svájci vízeséséhez, Strassburgba és Salzburgba.

(Augusztus 15. vasárnap, 12.00 óra – Erzsébetváros)

Örmény Búcsú

(A zárójelbe tett programok fakultatív jellegűek, igény szerint szervezzük őket)

Pavlov Boris

Eleméri nemesség

(II. rész)

1816 végét, a karácsonyi ünnepeket és az újévet, Löwen a Kiss családdal Ittabén várta. Együtt volt velük Kiss Katalin, a megboldogult Kiss Miklós (1742–1813) özvegye, fiuk Antal (1780–1844) feleségével, Katalinnal (1779–1856) és Kiss-Pejácsevich Mária is (1797–1864). Az 1817-es tél a nagyon erős fagyokkal és sok hóeséssel vált emlékezetessé. A faluban egy fagyhalál is történt. A kastély irattárában feljegyezték, hogy a tűzifa gyorsan elfogyott, ezért favágást szerveztek a Tisza parton.

Jelentős figyelmet keltett a krónikások és történészek között Bánátban Tin Ludvig (1773–1853) híres író, költő és kritikus látogatása az eleméri kastélyban, aki egyben a németországi romanticizmus egyik megalapítója volt. Ismertek voltak drámái, melyeknek témáit a német legendákból merítette. Ez a tény sorsdöntő volt az eleméri Germán család részére is, amelynek tagjai foglalkoztak a régi német legendákkal. Tin és a Germán család közötti találkozás Löwennek volt köszönhető.

1817 nyara folyamán a német származású lakosság a katolikus temetőben felújítási munkálatokat végzett. Többek között lapokkal borították a járófelületeket és árkokat ástak a temető körül. A temető egyébként 1805-ben lett kialakítva, ugyanis akkor telepítették be a német családokat. A temető területe kb. egy hektár volt.

1817. augusztus 25-én, Löwen születésnapján nem minden napi ünnepséget rendeztek Eleméren. A délelőtti órákban a kastély előtt már sok délvidéki előkelőség és nemes kocsija sorakozott. A gazdag ebédet, amit a kastély nagytermében tálaltak fel,

Európa nagyvárosaiból és kastélyaiból származó receptek alapján készített különleges ételekből állították össze. A főzést és tálalást Bender József szervezte, a bécsi udvar híres szakácsa.

A délutáni órákban hajóval Titelre utaztak, ahol vaddisznóvadászatot szerveztek a vendégek számára. A vadászat után a vendégek kocsikkal tértek vissza Becskerekre, ezek után pedi Écskára utaztak a kastélyba, ahol örömmel várta őket az écskai kastély birtokosa.

A vendégek az eleméri látogatásukat felhasználta arra is, hogy a tervezett szerződéseiket megkössék és a jövőbeni gazdasági együttműködésüket megerősítsék. Azonban egy kellemetlen esemény is történt a vendégek itt tartózkodása alatt, ugyanis az écskai látogatásuk idején a kastélyba betört egy felfegyverzett rablóbanda, nagy kárt és pár sebesültet hagyva maguk után. A pénzt nem találták meg és szerencsére a hamarosan Becskerekéről megérkezett rendőrök megzavarták őket. Egy betörőt megfogtak, a többi elszökött.

1817 telének jelentős eseménye volt az a nagyszabású korcsolyaverseny, amelyet az ún. „Bara”-n szerveztek. A nagy tófelületen felvonult több tucat korcsolyázó Torontál vármegyéből, Szegedről és Temesvárról is. A jégtánc után korcsolyaverseny következett, amelyet a szegedi versenyző nyert meg. Különlegességnek számított a jégen megrendezett kugli verseny is, melyet először rendeztek meg ezen a vidéken. Löwen lett a verseny győztese.

Február 18-án, Kiss Izsák (1792) halálának 25. évfordulójára a kastély templomában rekvizitum tartottak, amelyen megem-

lékeztek a Kiss család alapítójáról. A mi-sén részt vettek a családtagok és a megye nemességének nagy része. Ugyanebben a hónapban ünnepelt a tűzoltó egyesület is. Ez alkalomból Löwen báró egy korszerű tűzoltó kocsit adományozott az egyesületnek. A hónap folyamán több tűzoltó gyakorlatot is tartottak és megtartották a megye tűzoltóinak találkozóját is. Külön érdeklődést keltett a nép körében a tűzoltó kocsí vízfecskendője, amit tűzoltó gyakorlat közben mutattak be az érdeklődők részére. A többnapos rendezvény végén felszentelték a tűzoltózászlót.

Kiss Gergely halála, Ernő eltávózása a katonai akadémiára és Kiss Mária házasságkötése után a kastély urai nélkül maradt. Ismeretlen okokból Teljes egészében a kastély vezetését és irányítását Napholc, a Kiss család legmegbízhatóbb embere vette át. Neki köszönhetően a gazdaság évről-évre mind nagyobb jövedelmet hozott, és így a Délvidék legfejlettebb és leghaladóbb nemesi birtokai közé tartozott. Jelentős személyek mind sűrűbb látogatása bizonyította a kastély és birtok színvonalát. Másik oldalról Löwen báró Napholcban találta meg legjobb munkatársát, mint pl. a birtok vízvezetésére vonatkozó munkálatai során, amiben leginkább a német lakosság vett részt. A vízvezetés technológiája évről-évre fejlődött, mely a Bánátot veszélyeztető víz elleni szervezett harcnak volt a jele. Nagy eredményeket a faluban főleg a csatornák kiásása eredményezett.

A birtok jövedelméről és a gazdálkodás menetéről Löwen báró rendszeresen küldött értesítést Kiss Ernőnek, aki ezáltal jelentős pénzvagyonnal rendelkezett és a leggazdagabbak közé tartozott az Akadémián. Itt kell megemlíteni Ernő emberszeretetét és segítőkészségét. Kortársai, később hadtársai úgy jegyezték meg Ernőt,

mint nagy harcost – a gyengék és megsértettek védelmezőjét. De erről majd később több szó esik.

Az 1818 tavaszán egy vihar alkalmával egy villám beleszapott a Nepomuki Szent János kápolnába. A kápolnát a német telepek építették 1778-ban. Az adományozó Kiss Izsák (1736–1792) földbirtokos volt, aki az abban az időben érvényes törvény szerint köteles volt a katolikus hívők számára imaházat biztosítani. A kápolna a II. világháború végéig az un. Nagy szigeten állt. Az egész területet sűrű erdő borította, melynek egyes fái öregebbek voltak 300 évnél is. A kápolnával szemben helyezkedett el a régi római kút is, amely a víz szintjéig ki volt köveze és állítólag gyógyhatása is volt.

A régi legenda szerint a kápolna helyét Nepomuki Szent János „üzenete” alapján határozták meg, melyet a pásztoroknak küldött. Azt mesélték, hogy a kápolnát sűrűn látogatta Kiss Ernő is, aki lelki nyugalmat keresett itt.

A kápolna felszentelését Magdics Ádám nagybecskereki plébános végezte. Beszédében felhívta a helybelieket arra, hogy békében, egyetértésben éljenek ezen a gazdag földön. A felszentelést népi mulatság követte, ami az elbeszélések szerint mesebeli volt.

1818. március 30-án a pusztasági majorban, amelyet „Vida”-nak neveztek, ismeretlen okból tűz ütött ki. A tűzoltók gyors beavatkozásának köszönhetően a tüzet lokalizálták, úgyhogy jószágban és emberekben nem volt veszteség.

A „Vida” pusztaság az eleméri földbirtokosoké volt, ami 64 vontató marhát, 354 marhát, 4 vontatólovat és 27 lovat számolt. A tűz oltásában résztvevőket a földbirtokosok bőségesen megajándékozták.

1818 nyarán a kastélyban semmi jelentős nem történt. Löwen báró járta a gyógyfür-

dőket Európa szerte, s a birtokot továbbra is Napholc vezette sikeresen.

Egyházi személyek leírásai szerint az 1818-as év közepes gabonatermést hozott, viszont a gyümölcsstermés bőséges volt. A nyár forró volt és az ősz is nagyon hasonló volt hozzá. Az időjárás igen megfelelő volt arra, hogy szeptember 27-én megtartsák a lóversenyt az út melletti legelőn az első dombig. A versenypályát végig zászlókkal díszítették, a pálya elején és végén pedig sátrakat állítottak fel. A nézők java része Becskerekéről érkezett, díszesebbnél-díszesebb ruhában. A résztvevők lovagló egyenruhában vonultak fel, de látszott rajtuk, hogy idegenek. Löwen, a házigazda és a szervezőbizottság elnöke üdvözölte őket és a következő napirendet javasolta:

1. sima pályai lóverseny egy angol mérföldön (csak a parasztok részére, nyereg nélkül)
2. vadászverseny
3. ügetőverseny
4. stipl-csez

A főnyereményt, egy ezüst serleget, a győztes Bergman tisztnek Kiss-Pejácsevich Mária adta át.

Az esti órákban a kastély nagytermében a

nemesek részére bált rendeztek. A résztvevők Torontál vármegyéből Máriát választották bálkirálynőnek.

December végén Löwen Bécsbe utazott, onnan pedig Wienerstadtbba, ahonnan Kiss Ernővel tért haza Elemérre.

A fiatal Ernő megérkezése Elemérre egyből megváltoztatta a kastély életének egyhangúságát. A személyzet örömmel és boldogan várta Ernőt. A legszívélyesebb találkozó mégis nevelőnőjével volt. Bóni Zsuzsanna ugyanis már 98 éves volt és könnyezve ölelte meg kedvencét.

Ünnepi fogadást szerveztek a gyermekkori „hadtársak”, akiket Ernő „tanított” hadügyességekre. Körülvéve Ernőt, gyönyörködtek az egyenruhájában és katonás magatartásán.

A karácsonyi ünnepeket és az Újévet Ernő családi körben ünnepelte. Egy ideig Eleméren tartózkodott, majd elutazott Ittabére. Különösen sokat beszélgetett Napholccal, aki mindenről beszámolt neki. E beszélgetéseken részt vett Löwen és Mária is. Ernő egyetlen megjegyzése az volt, hogy nagyobb figyelmet kell szentelni a nemes lovakra.

Folytatjuk

Felhívás

Kedves erdélyi örmények!

A józsefvárosi örmények kérnek benneteket, jelentkezzetek arra a jó kis programra, melyet 2010. augusztus, vagy szeptember elején, egy *szombati* napon tervezzük! Az időpont tőletek függ! Kérünk visszajelzést mikor, melyik napra tegyük a kirándulást! Vonattal utaznánk Esztergomba, ahol kisvasútra szállnánk, majd elsétálnánk a Bazilikába, megnéznénk Mindszenty bíboros sírját és a keresztény múzeumot. Délután hajóval térnénk vissza Budapestre. A választott időpontot a füzetek februári számában megjelentetjük.

Zakariás Enikő

a Józsefvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke

Tel: 06-20-9910105

Fax: 06-1-3171-404 kultúrával, beszélgetéssel, sétával.

DE HA NEM JELZITEK VISSZA A NAPOT, ÉS HOGY HÁNYAN JÖTTÖK, AKKOR NEM TUDJUK MEGSZERVEZNI!

Kérjük visszajelzéseket!

Kali Kinga

A gránátalmabor íze

Örményországi útinapló (1. rész)

A megérkezés

Még egy óra repülés, és megérkezünk – hajnal felé a behavazott hegycsúcsok vakító, káprázatos látványa kárpótol a hosszú utazás viszontagságaiért. Török légtérben vagyunk még mindig, a Fekete-tenger fölött szeljük éppen az eget, de parányi fények sokasága jelzi már a partot, mint lomhán elnyúló, csillogó vízi kígyó; aztán hirtelen jönnek a hegyek, masszív, kiemelkedő ormok világítanak a sötétben, s úgy tűnik, mintha mindez karnyújtásnyira lenne. Rátapadok az ablakra. Mögöttem örményi atyafiak ülnek, de előttem is, körbe vagyok véve rendszeren. Moszkvától idáig kapcsolgatták a telefonjukat, legalább hét-nyolcféle zene nyekereg a fedélzeten a kis telefonkészülékekből, melyeket kötelező lenne kikapcsolt állapotban tartani. De hiába minden intelem, az atyafiak csak akkor kapcsolják ki a zenét, ha a stewardess odajön, és erélyesen rájuk szól, hogy *namostaztán!* – azonban ez csupán pillanatnyi rend, nem tart ki hosszan. Gyermeki fegyelmezetlenség, gondolom, és bosszankodva nézem, amint legyintgetve próbálnak összekacsintani velem, hogy ugyan mit árthat egy ilyen kicsi masina ennek a nagy repülőgépnek – én meg végigborzongom az utat. A hólepte csúcsok látványa ezt a félelmet függeszti fel, a legjobbkor.

Már a Seremetyevón, a moszkvai tranzitban kezdtem elveszíteni a türelmemet – a hét óra várakozási idő alatt sok érdekes dolgot megfigyelhet az ember. Például azt, hogy csak a távol-keletiek tartanak a járványtól annyira, hogy egészségügyi maszkot viseljenek, vagy azt, hogyan öl-

tenek epidémikus méreteket a kínai polgárok vásárlási szokásai az idő múlásának függvényében a reptéren. Mikor a távolkeleti társaságot megfelelően kielemeztem magamban (hiszen az antropológus sosem alszik), s még mielőtt végképp kijönnék a sodromból amiatt, ahogyan hat kínainak tűnő modern fiatal szétmarcangol ugyancsak hat darab méregrága színes női magazint, rotációban, oldalanként kitépkedve belőlük a nekik tetsző divatfotókat, inkább átmegek a 13-as kapu váróterébe. Ez a jereváni gép beszállókapuja, ott ülnek az örmények, kényelmesen, cipőjüket ledobva – olyan meghitt a hangulat, mint ha legalábbis a megyesi távolsági busz várótermébe érkeztem volna. Már ott eluralkodik rajtam kissé az ijedelem. Ezek lennének az én nosztalgikus atyámfiak, a dicső örmények? Amikor sok idő múltán beszállunk a gépbe, már rendkívül dühítenek – nincs semmiféle távolságtartás, nincsenek tekintettel senkire sem, a csomagjaikat oda dobálják le, ahova érik, az teljességgel lényegtelen számukra, hogy minden üléshez tartozik egy bizonyos raktér: itt az első foglalás joga van érvényben. Hogy hívnak? – kiáltozza felém immár harmadszorra egy sok sorsral előttem ülő fiatalember. Eleinte nem is gondolom, hogy ez nekem szólhat. Aztán a mögöttem ülők is rázendítenek, hogy hívnak, hogy hívnak, kérdezzetik örményül. A Budapestről Moszkvába tartó járaton már el akar venni feleségül – úgymond – egy moszkvai örmény üzletember, aki néhány pohár gyors egymásutánjában bedöntött erős után vette a bátorságot, hogy se szó, se beszéd a nyakamba boruljon, azzal a

felkiáltással, hogy látja rajtam, örmény vagyok, s márpedig mi, örmények, tartsunk össze, merthogy a vér kötelez. Őt nehezen ráztam le, kisiklottam előle, és elbújtam a női vécében, amíg átment az ellenőrzési kapun Moszkvában. Most tehát inkább megmondom a nevemet, és elnyekergék pár örmény mintamondatot. Azonban nincsen nagy ked-

Jereván főtere (A szerző felvétele)

velem beszélgetni, persze nem is tudnék, örmény nyelvtudásom hamar kimerül. Ez az utazás idáig felér egy identitásválsággal, legalább annyira rosszul érzem magam, mint amikor Erdélyben lebozgoroznak. Tényleg ez lenne az én népem? A Jerevánba tartó gépen arra hajnalodok, hogy kezd kissé sok lenni ez a kultúra, ami nem hagy az embernek elég személyes teret, és lassacskán már azt is megkérdőjelezem, hogy egyáltalán örmény lennék, annyira ellenszenves mindez számomra; ez nem az én világom. Amint ott dohogok magamban, – mert az atyafiak nem csupán zajosak, nem csak a cipőjüket vetették le szinte mindannyian, de szemetelnek is kegyetlenül, mindent közepre dobnak le, csoki papírt és szalvétát és fogpiszkálót, mint ahogy Kínában teszik például a Cantonba tartó vonatokon, csak itt senki sem szedi össze hólapáttal utánuk, mint arrafelé, – hirtelen elérjük a hegyeket: és a harag azonnal szertefoszlik, átveszi a helyét valamiféle hódolat ennek a vad, majdnem barbár világnak.

Örményül próbálok beszélni, legalábbis leszerelni a hirtelen (és boldogan) mellém telepedett atyafit, de nem nagyon értjük egymást, várható módon – feltehetőleg

észrevette, hogyan hat rám a táj, s barátokozni akar az örménység mentén; nagyon megilletődik attól, hogy képes vagyok az anyanyelvén szólni hozzá, akár pár mondat erejéig. Igen, most látogatok először Örményországba. Nem, nem beszélek örményül, hiába látja, hogy örmény vagyok. És nagyon szeretném most a hegyeket nézni. Ez első alkalom, hogy Örményországba utazom. A Kaukázus láttam már ugyan, de csak Grúziában jártam, Tbilisziben és Likaniban, 1996 októberében egy irodalmi konferencián, ami talán inkább háborúturizmusnak lenne mondható így utólag – ugyanis amint megérkeztünk a grúz fővárosba, azzal kellett szembesülnünk, hogy valóban polgárháborús a helyzet, és hiába akartuk nagyon, nem utazhattunk át akkor Örményországba, a határok le voltak zárva, sőt, utolsó nap már szállásunk sem volt, mivel a menekültek elfoglaltak minden szállodát, s így mi is kénytelenek voltunk a reptéren eltölteni vagy 29 órát. A mostani örményországi utazás erősen *ad hoc*, egy hete még Erdélyben voltam a szüleimnél, amikor hirtelenszerűen kiderült, hogy elnyertem a Fővárosi Örmény Önkormányzat támogatását, amelyet a gyergyószentmiklósi örményekről szóló

dokumentumfilmem, a *Hájr Méhr* angolra fordításának és feliratoztatásának költségeire pályáztam meg. A jereváni Kin Filmfesztivál már régebben meghívta a filmemet, nagy örömmel adnának hírt az ottani publikum számára az erdélyi örményekről, mondták – és én most örömmel állok mindennek elébe, még ha az idő oly kevés is véghezvinni minden előkészületet, hogy sűrűn kell éjszakáznom emiatt. A film lefordítására, lektoráltatására és feliratozására valami öt szűk nap maradt végül, és csodával határos módon mindent sikerül véghezvinni, még a csomagom is megvan idejében, a Jerevánba szánt ajánlékok beszerelve – csak aludni nem aludtam hetek óta immár.

Amikor helyi idő szerint hajnali négy órakor leszállunk Jereván repterén, pénz kell váltanom, hogy turistavízumot vehessek – és akkor rögtön hasznát veszem az újdonsült atyafiságnak. Új cimboráim, akik már tudják (úgy, ahogy) a nevemet, ott álldogálnak a pénzváltó körül, bogban, hogy egy tút nem lehet köztük leejteni, de mikor odamegyek, és azt mondom nekik örményül, nincsen dramom, s vízumot kell vennem, azonnal és magától értetődő rokoni módon intézik, hogy a sorban

Konyakgyár (A szerző felvétele)

előttem ácsorgó 15–17 személy előtt váltanak pénzt nekem – hiszen atyafiak vagyunk, a vér kötelez! Innentől kezdve varázslatosan megszelídül minden – bár itt fenn a hegyen minden vad, még a színek és az illatok is mások, mint a lapályon; s még nem tudom, hogy ez a felismerés végig fogja követni az utazásomat. A reptéren egy álmos sofőr vár, kezében tábla a nevével, őt a filmfesztiváltól küldték, ő az egyetlen az egész repülőtéren (később kiderül, az egész városban is, az erdélyi barátomon kívül), aki piros dzsekiben van. Mert arrafelé az a férfidivat, hogy mindenki fekete műbőr vagy bőrdzsekibe van beöltözve, lehetőleg úgy, hogy kivillanjon alóla az Armani feliratú póló, pulóver – hiszen evidens módon ez a legkelendőbb hamisított márka ebben a térségben. És most mintha valamiért a környék összes férfiere kinn lenne a reptéri váróban, hatalmas a tömeg: sötétben gunnyasznak ott, lehorgasztott fejjel, mint megannyi varjú vagy karvaly, vagy ezekhez hasonló, fenyegető örmény madár, amelyeket nem volt alkalmam gyerekkori képeskönyveimben fellelni. Nem lehetnek ezek mind taxisok, gondolom, mivel sok fiatalember kezében hatalmas csokor virág is van, ami szerencsére becsempész valami lágyabb színt is ebbe a zord tömegbe – később derül ki számomra, hogy Jerevánba minden járat hajnalban érkezik, s persze, csak háromnegyedük taxis, annyi viszont feltétlenül, nagy verseny folyik a kliensekért.

A repülőtértől Jereván belvárosáig nem sok szó hangzik el, mivel a taxis nem beszél semmilyen idegen nyelvet, én meg már untig ismételttem az örmény mintamondataimat eddig is, így jobbára csak csöndesen mosolygunk egymásra. A kissé rozzant Moszkvics elrobog a maga módján a városvégi örmény Las Vegas fényűzően kivilágított, színpompás kaszinói

mellett, aztán mintha teljesen más világba érkeztünk volna egy csapásra, rettentően szemetes főúton haladunk beljebb és beljebb a városba, – de az utat végig zöld lombkoronák szegélyezik, pedig december van, fel is kiáltok a meglepetéstől, de nem tudom elmagyarázni a taxisnak, miért. Az épületek túl sötétek, messziről túlságosan csupán funkcionálisak, s mentesek minden esztétikumtól, az elmúlt éra súlyos nyomai rajtuk, tizenöt emeletes blokkok mellett haladunk el; aztán egyre polgárabb a környezet, felcsillannak a luxuskirakatok, a legnagyobb divatmárkák neveivel a cégéren. Már ekkor meghökkenek ennek a világnak a kettősségén, a divatcikk-felhozatal a párizsival vetekedik, ugyanakkor látom a nyomort is egyszerűsmind.

Vad, vad, vad, ez a szó – vagy inkább ez az érzés – zakatol bennem végig, de a szorongás már elmúlt, immár biztonságban érzem magam, kezdem megszokni a közeget, pedig igazából kommunikálni sem tudok ezekkel az emberekkel. A taxis

teszi a dolgát, a Mastrocon, vagy, ahogy a helyiek a kommunizmusból rajtaragadt terminussal nevezik, a Proszpekten megállunk az egyetemi vendégház előtt, ahol mintegy átad engem a készségesen ajtót nyitó, álomittas portásnak – és eltűnik, mielőtt felocsúdnék, még egy köszönetre sincs időm. Öt perc múlva már a szobámban vagyok, a papírmunka gyors ilyenkor hajnalban, kicsi szoba, de rendes, penetráns kámforszag terjeng, amiről tudom, hogy már néhány óra múlva nagyon fog zavarni, és hogy még hónapokkal a hazatértem után is fogom érezni a ruháimon, akárhány mosás után is; de van fűtés és fürdőszoba meleg vízzel, meg tévé, sőt hűtőszekrény, akár hónapokig is el tudnék lakni itt – az ablakból nézem a jereváni virradatot, a fák paradox zöldjét, a lassú öntözőkocsikat, a lomhán ébredező fényeket; és elhatározom, a holnapi napon két nagy felfedezést is teszek: megkóstolom a gránátalmabort, és meglátogatom a Paradzsanov Múzeumot, hisz mindkettőre oly régen áhítozok. *Folytatjuk*

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(2. rész)

8. Bárány István, örmény szertartású. Szolgálati helye: 1812: Szamosújváron káplán. Meghalt 1846. május 28-án 51 éves korában.

Szerintem itt sajtóhiba van. Hiszen ha 1846-ban 51 éves volt, akkor 1795-ben született, és 1812-ben csak 17 éves lehetett. Szongottnál is azt olvassuk, hogy 1818-tól szolgált, mint felszentelt pap Szamosújváron. Ker. III. köt. 352. lap, 59. tétel. 1818. aug. 23-án.

Szongottól még azt is tudjuk, hogy Bárány István (Der-Esztephan) 1813-ban ment – mint növendékpap – Gyulafehérvárra tanulni. Apja (Bárány Emánuelnek fia Lukács: Luszig Mánugi Kárimiszján) szép örmény nyelven írott és a szamosújvári tanácshoz benyújtott jelentésében írja, hogy leendő pap fiának ő ad „titulust”. (Ez olyan kaució-szerű pénzösszeg lehetett. B. K. J.)

1816-ban „A deák iskola második professorának elmenetelével üresedésbe jött állásra ketten pályáztak: Bárány István (Der-Esztephán Kárimiszján), és (...). Azonban Bárány István bevétetett a clerusba és helyébe Gábrus Zachar neveztetett ki.”

Bárány idejében fordultak az egyház képviselői Jakabffi Gergely táblabíróhoz, hogy saját költségén nagy-oltárt építeni kegyeskedjék.

Megígérte, hogy teljesíti a kérést, amit 1841. február 17-én Gajzágó Kristóf esperes-plébános és Bárány István helyettes jegyző köszönt meg.

Nem telt el másfél esztendő, és a nagy-oltár, valamint Jakabffi Gergely levele Szamosújvárra érkezett.

„Nemes Városi Tanács! Istennek legyen hála, hogy Várossoknak, mellyben születni szerencsém vala, Parochiale nagy Templomába az Isten dicsőítésére s az áhítatos hívek buzgósága gerjesztésére szolgáló nagy Oltárt elkészíttethettem, s már rendeltetése helyére le is szállíthattam, — egyéb nem hibáztatva, mint az, hogy az Isten szent házában az fölállíttasson. Mi végre az illető Mestereket is, íme leküldöm, kikről azonban, ott létek ideje alatt, illendő szállás és tartás tekintetéből — mindnyájan előkelő Pesti polgár és Mester lévén — regvel kávéval, délben és estve tisztességes étellel és itallal, munkájuk végeztével pedig visszajöveteli fuvarjokról és száz pöngő forint uti költséggel ellátni, hogy a Nemes Városi Tanács gondoskodni szíves leend, arról nem is kétségeskedem. Egyébiránt pedig éltemnek utoljára járó szakaszában különös örömömről szolgál, hogy születésem helyén olly emléket hagyhatok hátra, mellyet nem hiuság bókollata, hanem igazi kereszt-

tényi buzgóság, s a Teremtő nagy Isten iránti mély szeretet és tisztelet emeltetett az ő dicsőségének az Övéi közötti előmozdítására. Ki hogy világ végeztéig buzgó imádsággal dicsőítettessék, óhajtja a Nemes Városi Tanácsnak Pesten Június 8-án 1842-ik Esztendőben alázatos szolgálója:

Jakabffi Gergely.”

Garda Dezső történész kiváló könyvből tudjuk, hogy erre az időre esik a gyergyószentmiklósi örmény katolikus gyülekezetnek az az óhaja, hogy az első helyre megválasztott Bárány István legyen lelki gondozójuk, ha már P. Amberboj Mózes szerzetes lévén nem maradhat közöttük, Lukácsy Kristóf „megszerzése” pedig reménytelennek látszott. Nagyon el voltak keseredve, és a püspökhöz fordultak újra.

„... esedezőnk, könyörgünk (...) fő pásztori hatalmával élve bennünket az első számú nagyon tisztelendő Bárány István úrnak helyi örmény szertartású léendő plébános kinevezésével kegyelmesen megvigasztalni, hogy (...) a szokott egyházbani rend fenn tartattassék, az egy Igaz religio végetlenül gyarapodhassék, és az helyben szinte elcsüggedt megyebéliek lelki vigasztalást nyerhessenek (...)”

A püspök a következő válaszelelet írta a Kereskedői Szék tagjainak:

„Sajnálva tapasztalom, hogy a Gyergyó Szent Miklósi Nemes Örmény Közönség nem ösmervén, vagy ösmerni nem akarván a hasonló szertartású papokat menél több igyekezetet sorolt a plébánusi választásra, annál inkább meg csalatkozik terveiben. Ugyanis a mostan előmbbe terjesztett harmadszora, ismét oly papi

személyek vannak fölvéve, kik vagy el menni éppen nem kívánkoznak, vagy a plébánosi hivatalra elégtelenek, kik közül az első, Bárány István, ámbár a többi között alkalmazatosabb lesz vala, meghalván ezen választásnak, miért tüstént hozzám szaladott, és könyörögve kért hogy hosszas hűséges szolgálatját és már nagyon elnehezdedett voltát tekintetbe vévén, honnyából ne zaklatnám ki, s

öregségei, ezen elköltözéssel ne szomorítanám meg.”

Érthető, hogy Bárány István nem szívesen hagyta volna el Szamosújvárt 1841-ben, hiszen a nagy-oltár elkészíttetése, annak felszentelése életének munkásságának örökbecsű „megkoronázása” lehetett, azonkívül valóban beteg lehetett, hiszen 1846-ban meg is halt.

Folytatjuk

Bálintné Kovács Júlia

Kissé megkésve ugyan, de emlékezzünk Ignác Rózsára!

Kettős évfordulóról beszélhetünk.

Száz évvel ezelőtt, 1909. január 25-én született Kovásznán, és 30 éve, 1979. szeptember 24-én halt meg Budapesten.

Személyes töredékek Ignác Rózsa írói és emberi arcképéhez Makkai Ádámnak, az írófiának közlései:

Budapest, 1979. október. 6:

„Jaj, kedves fiam, hát mégsem a Farkasrétibe temetitek? Pedig oda ki tudtam volna menni... A Rákoskeresztúri Köztemető nagyon messze van nekem. Kedvesem, én 91 éves vagyok és nagyon jól ismertem a nagyapádat, ő keresztelte a fiamat. Csodálatos ember volt. Magyar párti képviselő volt a királyi Romániában... sosem fogom elfelejteni, mikor egyszer tört románsággal szólalt fel Bukarestben és az egész Ház elkezdett röhögni... Nagyapád elveresedett, kihúzta

magát, és tacitusi latinsággal folytatta másfél órán át. Dermedt csend volt a teremben, majd egy emberként felálltak és 3 perces tapsot kaptak... micsoda nevelése volt a te anyádnak!”

„A végrendeletben azt mondja, hogy ne hamvasszuk el, és hogy földben szeretne nyugodni. A Farkasrétén csak agyag van. Óbudán meg csak homok. Földet egyedül az Új Köztemetőben találtam,

kivitt egy barátom kocsin mind a három helyre.”

„1979. október 10-én temették.

A rákövetkező nap Kovásznán, Gyergyószentmiklóson, s egybűtt sok helyen Erdélyben róla prédikált a református pap és Kovásznán éjfélig harangoztak.”

Irodalmi Újság, Párizs, 1980/2

Czirják Árpádnak az Erdélyi Magyar breviáriumban megjelent írásával is Órá emlékezzünk.

Czirják Árpád

Kihalni félelmetesebb, mint meghalni

A hirdetőtáblákról, reklámokról ránk mosolygó superman embertípusok a halál nélküli élet hamis illúzióját keltik bennünk.

Korunk egyik ellentmondása, hogy miközben egyre több lehetőséget kínál a mai ember számára, ugyan akkor nem mer szembenézni az élet elmúlásával, a halállal.

A modern ember megborzad, hogy egy napon eljön az utolsó perc, és be kell érnie azzal, hogy nincs tovább. Az egzisztencialista filozófusok a marxizmus rovására írják, hogy elkendőzi a személyes halál problémáját és a kiutat a faj továbbélésében látja.

Jaspers így töpreng: miután felébredt bennem a csodálkozás, azt kérdezem, hogy mi az, ami tulajdonképpen van, hiszen minden továbbtűnik. Nem voltam kezdetben, és nem leszek végül. A kezdet és a vég mögé szeretnék tekinteni. Az élet furcsa ösz-

szett fogalom még a biológia szem- szögéből is, mert az emberi szervezet bizonyos részei biológiailag is tovább

élhetnek. Manapság mind gyakrabban használják fel átültetésre az ember egyes szerveit, és már számos ember adott nyilatkozatot, hogy szerveit halálos baleset után tetszőlegesen felhasználhatják afféle pótkatrész gyanánt mások életének meghosszabbítására.

Egy halállal viaskodó nem hívó naplójában így ír: „Nem tudok hinni semmiféle üdvösségben, ha tudom, hogy az ember teljesen meghal. Megyünk egyre előbbre a végső leszámolás felé, igyekszünk szórakozások és álarcok mögé bújni, hogy feledjük azt, ami közeleg felénk. Szerelem, munka, család, vállalkozások... megannyi kendő csupán a halálraitelt szemén. Márpedig mindannyian halálra vagyunk ítélve.” A vallomás írója tisz-

Ignác Rózsa író, színművésznő 1909. január 25-én született Kovásznán. Kolozsváron érettségizett, majd Budapesten elvégezte a Színművészeti Akadémiát, és 1931-1939 között a Nemzeti Színház tagja, a budapesti Színházi Magazin párizsi tudósítója. Első írását Benedek Elek közölte a Cimborában. Nem csak lelkületében, de témaválasztását illetően is mindig erdélyi író maradt. Regényeit nagy drámai erő, szenvedélyes stílus jellemzi. A moldvai és a bukovinai magyarság életének meg- rázó ábrázolása nyomán új témával gazdagítja a magyar szépirodalmat: *Anyanyelve magyar* (1937), *Született Moldovában* (1940). Ugyanez a téma foglalkoztatja útirajzában is: *Keleti magyarok nyomában* (1941). Erdélyi témához tér vissza 1959-ben kiadott történelmi. regényében is, melynek címe *Torockói gyász*. A színeszet világából is szívesen meríti témáit: *Róza leányasszony* (1942, Laborfalvy Róza életregénye). *Prospero szigetén* (1960, Színeszportrék). Jelentősebb munkái az említettekén kívül *Márványkikötő* (1947), *Rézpénz* (1938), *Két élet* (1943), *Urak, úrfiak* (1946), *Mámoros malom* (1947), *Az utolsó daru* (1959), *Tóparti ismerősök* (1961). Regényeit francia, német, olasz és török nyelvre fordították. 1979. szeptember 25-én hunyt el Budapesten.

telettel beszél a keresztényekről, de megjegyzi: „Milyen csodálatos lenne, ha sikerülne bebizonyítani a végleges életet a nem keresztények számára is!”

A marxizmus egyáltalán nem foglalkozik az egyéni elmúlás gondolatával, a faj tovább éléséről viszont beszél. Hívók és hitetlenek egyaránt érzik az egyén halálát messze felülmúló tragédiának súlyát: mit jelent egy

Ignác Rózsa sírja

nép csoport vagy nemzet kipusztulása. A Kárpátokon túl élő csángó magyarok sorsát sajnos közömbösen szemlélte a „hivatalos” nemzet, annak ellenére, hogy voltak mindig, akik kongatták a lélekharangot, ami legtöbbször süket fülekre talált, mintha nem is a magyarság pusztulásáról lett volna szó. Az elmúlt évtizedeknek a kisebbségeket ideges gyorsasággal felszámolni akaró szélsőséges politikája számtalanszor hivatalosan is kifejezte: aki abban a kiváltságban részesült, hogy a 2000 éve, sőt az is lehet, hogy a világ teremtése óta egyfolytában itt élő dicső nemzet országának polgáraként született, az csakis ennek az örök országnak a nyelvét beszélheti, kul-

túráját képviselheti még akkor is, ha valami érthetetlen véletlen folytán betolakodó ősei más nyelven érkeztek. Különös, hogy a Kárpátokon túli moldovai egyház is eltanulta ezt a bizarr teóriát, és folyton azt bizonygatja, a hegyen innen és túl élő magyar népnek semmi köze egymáshoz. Az itteni katolikus egyház pedig mosta a kezét és arra hivatkozott, hogy illetéktelen az ottani

egyház belügyeibe beavatkozni, mert ezzel csak zavart keltene a békességet hirdető kereszténységben.

E néhány sor nem akarja a kedélyeket felkavarni, de emlékeztetni annál inkább. Vajon nem a románok nagy testvéreink fia, az olasz misszionáriusok „oltották-e” be magukra hagyott testvéreinket, állították rá őket a beolvadás visszafordíthatatlan útjára? Azt mondják, hogy a nőket a halál jobban megrendíti, mint a férfiakat.

Az élet hordozói és továbbadói inkább átélnek az élet kialvásának vagy kioltásának tragédiáját. Az együttérzés öröme és az együtt szenvedés keserősége árad Ignác Rózsa csángókról írt műveiből.

Felhívás

2010. második felében az EÖGYKE szeretné megjelentetni a 2000-ben kiadott *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét javított, bővített kiadásban. Kérjük kedves olvasóinkat, hogy a hiányzó, vagy téves adatok javítását mielőbb, legkésőbb 2010. március 31-ig megküldeni szíveskedjenek akár Gudenus János József (e-mail: gudenusjj@gmail.com; postacím: 1211 Budapest, Kiss János altbgy. u. 61. fszt. 1.; telefon: Ady Endre Emlékmúzeum, szerdától–vasárnapig, 10–17 óráig 337-8563; mobil: 06-20-515-9725 / este), akár az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (postacím: 1251 Budapest Pf. 70., e-mail: magyar.ormeny@t-online.hu) címére.

Szerkesztőség

Tündérvilág a nyolcadik emeleten

Számos oka is van annak, hogy Keleti Károly utcai otthonában felkerestük a Munkácsy Mihály- és Kossuth-díjas érdemes művészt, *Gross Arnoldot*. A külföldön is ismert és elismert grafikus nemrég szülővárosa, Torda díszpolgára lett. November 25-én ünnepelte nyolcvanadik születésnapját, előző nap nyílt Természet-rajz címmel kiállítása a Természettudományi Múzeumban, és az azt megelőző héten vehette át a főváros napján tartott ünnepi közgyűlésen a „Pro Urbe Budapest” kitüntetését.

Ahogy beinvitál nyolcadik emeleti kis lakásába, kicsit úgy érzem magam, mintha valamelyik képébe csöppennék. A kisebb-nagyobb tárgyakkal telerakott szoba nem hat rendetlennek, inkább a Gross-képekre anynyira jellemző tündérvilágot idézi. Fejünk felett egy kalitkában két picike madár csivitel, a vitrinben és a polcokon apró mozdonyok sorakoznak.

– Nagyon szeretem a madarakat és a vonatokat. A vonatok iránti vonzalmam régi keletű – emlékszik vissza a művész. – Tordán születtem, gyerekkorom javát Nagyváradon töltöttem. 1947-ben átszöktem Magyarországra, évekig nem tudtam hazalátogatni. Később Bulgáriába utaztam egy képzőművészcsoporthal. A vonatra Nagyváradnál felszálltak a szüleim, és ott találkozhattam velük először kilenc év után. Ez is egy szép emlék a vonatokról. Már itthon jó barátságban voltam Kondor Bélával és Pilinszky Jánossal, sokszor feljöttek hozzám. Kondorral órákig vonatoztunk, de Pilinszkyt untatta, ő csak nézett minket, és várta, hogy hagyjuk már abba.

Gross Arnold a szülői házból hozta magával tehetségét. Édesapja rajztanár és festőművész volt, sokat festettek együtt, főleg akvarelleket. A főiskolás évek alatt leginkább Rembrandt és Dürer rézkar-

cai voltak rá nagy hatással. Egyéni stílusa már az ötvenes években kialakult: egészen új módon, újfajta rézkarcokat kezdett készíteni. Addig jobbra fekete-fehér lenyomatok tükröződtek a papíron, Gross Arnold viszont a szivárvány minden színében pompázó varázslatos világot mutat nézőjének.

– Ezért tudtam megmaradni – kacscint cinkosan. – A fekete-fehérből annyi másolatot csinálhat bárki, mennyit akar. Senki nem mondja meg, melyik az eredeti. Nálam nincs két egyforma kép. Erről eszembe jut, hogy annak idején Amerigo Tot adott nekem egy nagyon szép litográffiát. Ráírta, hogy 1/10, azaz a tíz példányból, ami ebből készült, ez az első. De adott egy másikat is, hogy vigyem el Barcsay Jenőnek, és arra is ráírta, hogy 1/10. Hadd örüljön – mondta. Barcsay elismerte Gross Arnold művészetét. – Nagyítóval nézte a képeimet – nevet az idős mester –, mert nem akarta elhinni, hogy egyetlen nyomat lett felfestve. Azt hitte, több nyomatot tettem egymásra. Az én szakmámban nemcsak az az érdekes, hogy mit rajzolok le, hanem az alkotás technikai oldala is.

Szinte lehetetlen felsorolni, a világ hány pontján fordult meg, hány városban mutathatta meg senkivel össze nem tévesztethető, aprólékosan kidolgozott alkotásait.

A hatvanas és hetvenes években önálló kiállítása volt Tokióban, Amszterdamban, Triesztben, Helsinkiben, Krakkóban, Stockholmban, Brüsszelben, Újdelhiben, Londonban, Kölnben, Rómában, Athénben, Hamburgban és Los Angelesben.

– Engem elsősorban városképeimről ismernek. Sokat festettem Brüsszelben az ottani főteret, Rómában a Spanyol Lépcsőt, Firenzéről, Amszterdamról, Indiáról is készült kép. 1957-ben néhány magyar képzőművész kollégámmal Grúziában jártunk. A fővárosban, Tbilisziben egy olyan helyre bukkantam, ami engem Obudára emlékeztetett. Le is rajzoltam, ebből született a legnagyobb rézkarc, amit valaha készítettem. Három éve a római Magyar Akadémián volt kiállításom, oda egykori kollegáim, barátaim, Kondor Béla és Szabó Vladimir munkáit is elvittem. A mostani kiállításomon csak tájképek láthatók. Nyolcvan tájkép. Még egészen kezdő koromban készítettem egy tájképet, amelynek a tetején, fent a sarokban egy angyal volt az égen. Mondták, hogy vágjam le, mert különben nem fogadja el a zsűri. Le is vágtam, de előtte nyomtam magamnak egy angyalos példányt. Most mind a kettő látható. A kiállításra több régi lemezt is újra nyomtam,

más festékekkel, más papírra. Van, amelyik szebb, mint újkorában.

– Szabó Vladimir, Kass János, Würtz Ádám, Rékassy Csaba, Reich Károly...

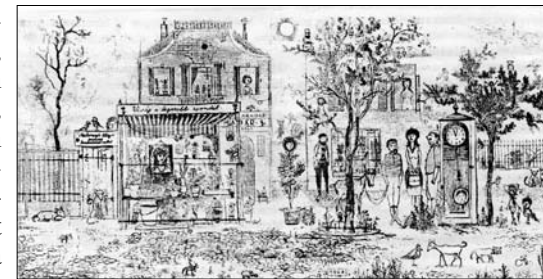
– sorolja pályatársait Gross Arnold, miközben előveszi könyvét, és rajzolni kezd, bal kézzel. – A mi generációnk olyan volt a képzőművészetben, mint Puskásék a futballban. Sajnos, már alig él valaki közülük.

Közben elkészül a rajzos dedikáció, amelynek vidám kis virágfigurájában magamat vélem felfedezni. A művész keze nyomán így én is a mesevilág részévé válok, bár lehet, hogy csak ez irányú vágyamat vetítem e mosolygós napraforgó-arcra.

Péter Zsuzsa

(Megjelent a *Budai Polgár* 2009. dec. 11. számában)

2010. január 18-ig látható a Magyar Természettudományi Múzeum kupolacsarnokában (1083 Budapest, Ludovika tér 2–6.) Gross Arnold Természet-rajz című kiállítása, ahol képei mellett ásványgyűjteményének legszebb darabjait is megcsodálhatja a látogató. A kiállítás megnyitója egyben nagyszabású születésnapünnepség is volt, ahol családja, barátai és tisztelői köszöntötték a nyolcvanéves mestert.

Kisvárosi álom (rézkarc)

Rozsos Tamás László

Ősök nyomában Erdélyben III.

erzsébetvárosi Lukács Béla kastélya Zalatnán

Feleségem üknagyapja, Lukács Béla kereskedelmi miniszter szülőfaluja volt az „Erdély aranyvidékén” található Zalatna nagyközség. Az örmény származású szép-nagyszülő, Lukács Simon (1791–†1848. okt. 24.) gazdag birtokos és bányatulajdonos, valamint a Kolozsvárról származó Gaál Terézia (1811. jan. 21.–†1848. okt. 24.) 1829. szept. 7-i házasságkötésekor már a településen lakott a Lukács család. Zalatna román felkelők általi elpusztításakor – 1848. okt. 23.-án – leégett az ősi hajlék, másnap pedig legyilkolták a Lukács családot és a magyar lakosság nagy részét, közel 700 főt.

A szerencsésen – és talán a sors akaratából – életben maradt Lukács Bélát nagybátyja, Lukács Antal nevelte fel. Középiskolai tanulmányait kitűnő sikerrel a Gyulafehérvári Püspöki Gimnáziumban végezte, majd Budapesten jogi tanulmányokat folytatott. Csak az 1860-as évek végén nyílt rá lehetősége, hogy ősei leégett hajlékát újra felépítse és a nyári (leginkább augusztusi) időszakokat pihenéssel szülőhelyén töltse. A régi házból csak egy emlék maradt, amelyet kegyelettel a dolgozó szobája falán őrzött. Ez egy régi leletre, egyesek szerint talán egy bronzkori koronára hasonlító, deformálódott tárgy édesanyja, Gaál Terézia zongorájának a pusztító tűzben összeolvadt pedálja volt, melyet a ház felépítésekor találtak meg a romok alatt. Ez az ereklye Lukács Béla leszármazottainak birtokában volt – dokumentálha-

tóan – még az 1980-as évek közepén is, de ezután (halálozások és költözések miatt) sajnos nyoma veszett, s csak remélni tudom, hogy nem örökre.

A puritánosan egyszerű ősi fészkek az 1890-es évek második felében komoly átalakuláson ment keresztül. Az épület utcai frontján lévő keskeny rész (2x3 ablak), egy új, az utcai fronton húzódozó szárny hozzáépítésével és ezáltal újabb 2x6 ablakkal, valamint a hozzátartozó szobákkal, folyósokkal, ill. melléképülettel lett bővíve, így az épület már egy impozáns kastélyformát kapott.

A preszákai emlékmű felavatása előtt egy nappal, 1899. augusztus 10-én került sor az új épület házszentelésére. Az 1900-as évet a család Párizsban töltötte,

110 évvel a házszentelés után Lukács Béla déd- és üknokája az ősi fészkek előtt: Orgovánné nagysötétági Macskásy Judit és feleségem, Macskásy Orgován Ildikó (Foto: Orgován László. 2009. aug. 08.)

A Lukács család ősi fészke az 1880-as évek végén

mivel Lukács Bélát kormánybiztosi hivatása oda kötötte. A párizsi világkiállítás miatt nem tervezték, hogy Zalatnán töltsék a nyarat pihenéssel, de a város tikkasztó hősege megviselte a családot. Ezért Lukács Béla hazautazott velük – megnyugodva hagyta családját az árnyas fák alatt és a jó hegyi levegőn – majd fordult vissza és meg sem állott Párizsig. A túlfeszített munka és a világkiállítás utáni vádaskodások felőrölték Lukács Béla idegrendszerét és 1901. január 7-én tragikus körülmények között elhalálozott Budapesten. Hites urát sajnos rövid időn belül, 1902. augusztus 15-én özvegye, Gajzágó Fatime is követte, így a három gyermek édesanyjuk unokatestvéréhez, Todorfi Lillához (an: Gajzágó Etelka) és férjéhez, Zabulik László főügyészhez Kolozsvárra került.

A három gyermek (Simon Salamon †1924, Paula és Salome †1908) utoljára még együtt voltak 1904 augusztusában a kastélyban gyámszülőikkel Lukács Béla szobrának leleplezésekor. Lukács Paula 1911 májusában közvetlenül esküvője előtt leendő férjével, nagysötétági Hoffmann Géza (†1921) cs. kir. konzullal egy rövidebb időszakot szintén a kastélyban töltött (ezután 1911. aug.–1913 ősze között az USA-ban, majd 1916-ig

Berlinben voltak). A kevés – rendelkezésre álló – adat alapján is megállapítható, hogy a családnak, majd a két testvérnek (Simon és Paula) a kastélyt – annak átépítését követő 20 év alatt – alig volt módja használni.

1918 végén, mint a legtöbb magyar birtok, a kastély is a román állam tulajdonába került. Hosszú időn át bíróság, később kollégisták internátusa, majd végül kultúrotthonként működött. Lukács Paula (†1945) valószínűleg utoljára 1926 júliusát Zalatnán töltötte, de csak elképzelhető az a vágyakozás, amellyel kívülről nézte ősei kastélyát (az egyik képeslapra az alábbi szöveget írta nyolc éves kislányaként: „Tedd el jól ezt a kártyát, mert ez nagypapádnak volt az otthona és ilyet már nem lehet kapni.”). Ekkor még csak 34 éves, de tragédiák sora kísérte végig életét: meghaltak a szülei, a húga, a férje majd a bátyja is.

A régió – és hajdan virágzó település – az utóbbi évtizedekben a szegénységgel és a munkanélküliséggel küzd, ilyen körülmények között pedig nem volt pénz az idők folyamán egyre elhanyagoltabbá váló kastély felújítására. Az épület állagát nagyon megviselte a felülről beszivárgó víz, a gerendák elrothadtak, a plafon több helyen beszakadással fenyegetett. Végül sor került a tetőszerkezet javítására 2004 nyarán, mivel az már elengedhetetlen volt ahhoz, hogy majd az épület megmentéséről lehessen beszélni.

Az épület a földszinten utólag nyitott ajtók és rácsok tömegének ellenére is – kívülről – még mindig tűrhető összképet mutat, bár látszik, hogy a felfelé szivárgó víz kikezdi a falakat és mállik le a vakolat. Ettől siralmasabb állapotban van a Gajzágó család néhai kúriája (Szolnok-Doboka vm., Szamosújvár mellett), de erről majd a következő számban írok.

Folytatjuk

Vállamra az évek összegyűltek és ránehezedtek

Sylvester Lajos beszélgetése a 101 éves Khell Júliannával

(5., befejező rész)

Juci nénit kérdezem:

– Melyik volt a százegy esztendő alatt a legnyugalmasabb időszak a család életében?

– A '30-as évektől. A '40-es évekről nem is beszélek!

– Milyen emlékei vannak erről az időszakról?

– Nekünk ez a négy év volt a legszebb. Amikor a magyarok bejöttek.

Életem két legboldogabb napja az volt, amikor a magyarok Bereckbe érkeztek, s amikor a kislányom megszületett. Minden vágyam az volt, hogy leánygyermekem is legyen. Tizennégy évre született a fiúk után. Nagyon boldog voltam.

– A magyarok bejövetelét Juci néni, s a család hogyan élte meg?

– Extázisban – azt mondhatom. Soha annyi virág nem volt itt a kertben, mint akkor, '40 őszén. Bereckbe az utolsó nap vonultak be. Szeptember 8-án. Minden virágot leszedtünk, s ruhás kassal vittük az útra, és szórtuk a lovak lába elé s a katonák nyakába. Amikor megérkeztek, az uram leállította az üzletben az árusítást. Trafik is volt. Zsákszáma cigareta, dohány, minden. S amikor rendeztek a magyarok egy összejövetelt – ismerkedési estet – az uram akkor felvitte az egész trafikot, és szétszította a katonák között. Vitte a Bereck látképeit is. Képeslapokat. Azokat is szétszította. Leírhatatlan örömben volt részünk. Magyar ember nem volt, azt hiszem, aki valamilyen segítségben nem részesült volna, ne kapott volna valamit az államtól.

A nehézségeket a négy év vége felé kezdtük érezni. A férfiakat behívták katonai gyakorlatra, és elvitték katonának őket.

Juci néni visszakérdez:

– Lajos foglalkozott az Ojtoz völgyi harcokkal? Mit tud Darvas Századosról?

– Semmit. Nem beszéltek róla.

– Darvas százados nagyon jó barátunk, mindennapos vendég volt nálunk. Innen Bereckből a Tölgyesi szorosba helyezték. Onnan még írt, aztán eltűnt. Cseh Gyurka is közeli ismerősünk volt. Ő Sósmezőn esett el. A harmadik Hegyi Jóska hadnagy volt és Görgényüvegcsúrnél hősi halált halt.

Közülük kettőnek tudom a sorsát, s a harmadikról semmit sem tudok.

– Nekem a legtöbbet Cseh Györgyről beszéltek, aki hetvenegy emberrel szembeállt az egész orosz ármádiával és három napig tartották a frontot. Egy altiszt kivételével mind hősi halált haltak.

– Voltak nálunk hadtörténészek, akik úgy tudták, hogy Darvas százados angol zónába került, s onnan kijutott Chilébe. Ott farmerkedett.

– Juci néni most 101 évesen minek tud örülni a legjobban?

– Nyilván a gyermekeimnek, akik a közelemben vannak. Annyi szeretetet kapok tőlük, hogy azt el nem lehet mondani. Tibor egy kicsit kiesett a forgalomból. Baróton laknak. Annál jobbat, mint Jutka gyermekben nem lehet elképzelni. Még a gondolatomat is kitalálják. Elhalmoznak mindennel. Már két éve Marosvásárhelyen vagyok, Jutkánál. Én már úgy mentem el, hogy többet nem kerülök Bereckbe haza. A fiam unszolt, hogy háztól házig visznek. Haza kell jönni! És közben kisült, hogy meglepetést készítettek elő számomra. Átalakították a szobá-

mat. Tetőtől talpig. Festettek, padlót újra csiszoltattak. A bútortatot rendbe rakták. Vásárhelyen ölben hozták le az emelet-ről. Most aztán csakugyan az utolsó látogatás. Titokban azon gondolkozom, hogy milyen jó volna, ha most itthon utolérne a halál. Milyen egyszerű volna, hogy itt temessenek el. Amúgy is itt temetnek el. Itt van a családi kriptá. De az sok ceremóniával jár, amíg hazahoznak.

Juci néni századik születésnapja

– Hagyjuk most még ezt a ceremóniát. Inkább beszéljünk arról, hogy a századik esztendőt hogy ünnepelte a család?

– Hát az megint felemelő érzés volt. Ődi rendezte. Titokban. Úgy megszervezték, úgy lelevezelték, hogy én álmomban sem képzeltem el. Egyszer azt mondja a fiam, édesanya, gyere, nézzük meg a városban mi van? Mi változott?

Autóval mentünk, s egyszer csak megállunk egy vendéglőnél, s azt mondja a fiam, édesanya, gyere ide nézzünk be!

Mikor bemegyünk, szemem-szája tátva maradt. Ott volt az egész rokonság. A magyarországiak, az itteniek, mindmind. Egy óriási asztaltársaság, s az asztalon száz szál szegfű. Szólni sem tudtam a meglepetéstől. Képzeld el, olyan óriási torta volt az asztalon, hogy a csokoládéből egy kottát formáltak, az ki volt nyitva, még a lapok is látszottak, benne a hangjegyek, a módosító jelek, minden, ami a zenéhez tartozik. Tudták, hogy milyen nagy szerepe volt a zongorának az életemben. A kottában ezt örökítették meg.

Közben Ődi, a fia, aki maga is a nyolcadik kerek évforduló felé tart előveszi a családfa anyai és apai ágát rekonstruáló családfák rajzát. Nem szólok, hogy a pillanat ünnepélyességét ne árnyékoljam be, de, mintegy összegezőképpen belém

Khell Júlia és Khell Ödönné, Kuti Éva

villan, hogy ez egyben egy kárpát-medencei magyar és örmény-magyar családfák ágai miként fogatkoznak. A koronaszáradás előbb-utóbb a fák halálához vezet...

Aztán elhessentem magamtól a hangulatrontó gondolatot s a két családfáról két dolog jut eszembe. Egyik az, hogy a Hankó és Khell-család ma élő tagjainak aktivitása azt jelzi, hogy a lélekszám fogyatkozásával egy időben, ennek mintegy függvénye- vagy következményeként a nagycsalád tagjai mind több és több családi és közösségi feladatot vállalnak magukra. Példa erre éppen a jelen lévő Ődi hiperaktivitása, aki a berecki Gábor Áron Alapítvány lelke, Bereck, Ojtoz és Sósmező vidékének múltját összelelő, mai kulturális életét szervező és ezt a Kárpát-medence egészében szétosztani, kisugározni képes értelmiségije. Most is beszélgetésünk egyik témájához bogyva mondja, hogy az Úz-völgyi hagyományos emlékünnepekről hazatérőben a programba Ojtozt és Berecket is be kellene fogni. A másik gondolat, ami ennek a családfanézésnek az ágaira reppen, hogy a fa koronája átnyúlik az országhatárok kerítésein és a kultúra, a tudományok gyümölcsét a hatalmas térség egésze számára kínálja.

Aztán a berecki polgári lakásban a Khell Rozália Julianna, alias Juci néni 100. születésnapjának részvételére és egy képernyőre fogó fotók is előkerülnek egy nagyformátumú albumban.

Olyan ez, olyan népes, mint egy érettségi találkozó csoportképe. Azzal a különbséggel, hogy ez a nagy család 100 évnek ma élő tagjainak összességét együvé öleli az apró gyermekektől az édesanya, nagymama, dédnagymama, üknagyanya központi személyéig.

– Csúnya vagy, nagymami – jegyzi meg Juci néni – mondja az ükunokám, de én szeretlek.

Aztán átme gyünk a Juci néni antik bútorokkal berendezett szobájába. A 100.

születésnapra ugyanis nemcsak száz száz gyertyás és száz száz szegfűből álló, kotartarajos taligakeréknyi nagyságú torta készült, hanem a padlózatól a mennyezetig felújított szoba is a régi fényében várta haza Juci néni. A gyönyörű bútort mellett a szemem megakad egy, majdnem a plafon magasságáig érő, mívesen faragott állóórán.

– A milleniumi párizsi kiállításon aranyérmert nyert – jegyzi meg Juci néni. – Olyan súlya van, hogy a háború utolsó napjaiban nem tudták elvinni.

Juci néni százegy esztendejét ingatta együvé ez a remekmű.

Adja Isten, hogy még sokáig jelezhesse az idő múlását a Juci néni és családtagjai számára.

Bálintné Kovács Júlia rovata

Olvasói levelek, kapcsolattartás

Beszámolómmal kezdetén „társszerzőmnek” legidősebb Patrubány Miklósnak a közléseit szeretném kiegészíteni, és pedig Gudenus János József forrásértékű könyvének segítségével.

Elsősorban azzal kell gazdagítanom a decemberi számban közöltek, hogy 1758. december 12-én Patrubán Márton-Márk erzsébetvárosi szenátor, neje Verzár Margit, fia Lukács, ennek neje Issekutz Kata, gyermekei: József, **Gergely**, **Márton**, Mária és Anna címeres nemeslevelet kaptak.

Levélírónk ezek közül a Patrubán Gergely leszármazottja, akinek a felesége Ötvös Katalin volt.

(Itt említettem meg, hogy az a **Patrubán Gergely**, aki Erzsébetvárosban született 1830-ban, és aki később Dr. med., sebész- és szülész főorvos, Budapest tiszt főorvosa lett, az a nemességet szerző harmadik fiúnak, **Mártonnak** és Lengyel Rozáliának a gyermeke.) Miklós, Patrubán Gergely és Ötvös Katalin fia, levélírónk ükapja vette feleségül Istvánffy Veronát 1840-ben, lányuk Anna pedig férjhez ment Istvánffy Antalhoz. Patrubán Miklós és Istvánffy Veróna házasságából 6 gyermek született, elsőszülöttjük volt Gergely, levélírónk dédapja, aki 1870. vette feleségül Toroczkszentgyörgyi Novák Lujzát, Novák Lukács és Fejér Krisztina leányát.

Az alábbiakban visszaadom a szót levélíróknak.

3. Patrubány Miklós Albert	1871	1953	82 év
Verzár Janka	1872	1963	91 év

(Szamosújvári Verzár Lukács és csíksomlyói Csíky Johanna leánya B.K. J.)

A 3-as, nagyapám egyetlen gyermekként örökölte a nagy vagyont. Mint fiatal ember a vásárhelyi 9-es huszárezred főhadnagya, majd a vásárhelyi Kereskedelmi és Hitelbank igazgatója, később, mint marosbogáti földbirtokos élte életét.

Nagyapámnak a mezősegi Dobrában volt eredetileg 2000 hold földje és ménese. Azt nem tudom, hogy a dobrai birtokkal mi lett, csak arra emlékszem, hogy mint gyermek náluk jártam elemibe Marosbogáton, ahol a Trianon utáni kisajátítások után akkor már csak 200 katasztrális holdja és kevés erdeje maradt, valamint a falusi udvarház.

Amásodik bécsi döntés alapján Észak-Erdély visszakerült Magyarországhoz, de Marosbogát Dél-Erdélyben maradt. Apám, aki már 1929-től Nagyváradon élt a második feleségével, azon dolgozott, hogy a Bihar megyében maradt birtokát elcserélje a bogáti birtokkal.

Édesapám hosszas közbenjárása révén sikerült Örvenden (Élesd mellett) a Kolozsvár-nagyvárad-i országúton kapnia egy ilyen román családot, akivel megkötötték a csereszereződést és a bogáti 200 hold plusz falusi udvarház ellenében kaptak Örvenden 100 holdat, Kágyán 20 holdat és Váradon két szép házat.

Így 1944 tavaszán Nagyapámék vagonba rakták bútoraikat, és ők maguk a Feleketőnél lévő határon átjöttek Kolozsvárra, majd Örvendre.

De 1944 őszére már az orosz és román csapatok visszafoglalták Észak-Erdélyt, és Nagyapámék a nagy hurcolkodásból cseberből-vederbe estek.

Az örvendi gazdaságot és gyönyörű udvarházat (16 szobája volt) az átvonuló orosz csapatok teljesen kifosztották, semmi termés, gabona, széna, állat nem maradt.

Janka Nagyanyám igazi Nagyasszony volt, mind természetben, mind emberi magatartásában. Csak egy példát említek: egy alkalommal 100 orosz lovasszékér pihent meg a kertjükben. Egy orosz tiszt karddal hadonászva bement a lakásba, és kenyeret (klebát) követelt. Nagyanyám mondta, hogy nincs (nyemá klebá). De a konyhában talált a tiszt egy száraz cipőt, mire megdühödött, hogy ugye, van klebá, csak neki nem akarnak adni!

Erre Nagyanyám fogta a száraz cipőt és hozzávágta a muszka tiszthez, mondván: „ne-sze klebá!” , mire az úgy megszeppent, hogy a kardot leeresztve kisomfordált.

A háború után Nagyapámék – az apám segítségével – úgy kezdtek újból gazdálkodni, hogy eladtak pár hold földet, és a román katonaság kimustrált, végelgyengülésben lévő lovait kibérelték, először feltáplálták őket, aztán kezdtek velük szántani, vetni, aratni, stb.

Nagyapám az örvendi birtokot elosztotta három fele, egy részt átíratott apámra, egyet rám, egyet megtartott maguknak.

Aztán jöttek a mezőgazdaság „szocializálásának” keserves, félelmetes évei.

Végül is 1949 őszén a Várad-i Állami Gazdaság „kegyeskedett” az egész gazdaságot átvenni, teljesen tehermentesen, minden termékkel, állattal, felszereléssel együtt.

Megmaradt a falusi belsőség a körülötte levő 3 holdas kerttel. Ebből tengették életüket Nagyapám 1953-ban bekövetkezett haláláig.

Sztálin is akkor halt meg, nem sokkal utána, így szegény Nagyapám ezt az „örömet” már nem érte meg, hamarabb hunyt el a nagyvárad-i kórházban.

Nagyanyám lekerült Medgyesre, ahol Judit nővérem élt férjével és két fiával, kitelepítve Bogátról. Az igazi Nagyasszony itt hunyt el 1963-ban 92 éves korában.

Ők is mindketten Marosvásárhelyen a családi kriptában alusszák örök álmukat.

Ők neveltek, mint kisgyermeket Bogáton, ahol életem legszebb napjait éltem, majd együtt voltam velük Örvenden 1952-ig. Emlékiük legyen áldott, pihenésük csendes.

Szomorújelentés

Egy néma ágyú díszlövése (Khell Ödön halálára)

79 éves korában hirtelen hosszú útra indult Khell Ödön, Bereck és környékének szellemi mindenese. Nem akárki volt ő, élete teljes hosszában a tettek és cselekedetek embere volt, aki voltaképpen átvette berecki felmenőinek, az örmény-magyar Khell és a székely-magyar Hankó családoknak a külső körülmények miatt be nem fejezett, nemzeti közösséget építő munkáját.

Koporsóját tulajdonképpen a Gábor Áron ágyúja Mosonmagyaróváron öntetett hű másának mozdonyára kellene helyezni, és díszlövessel jelezni a Másik Világ kapujánál: nem akárki érkezik. Khell Ödön a maga módján a székely

ezermester nyomdokaiba lépve a Lészen ágyú! parancsolatát váltotta át szellemi és gyakorlati cselekedetekre. Élete végéig vezette az általa kezdeményezett és segítőtársai által működtetett Gábor Áron Alapítványt. A semmiből teremtett új világot: a székely ezermester emlékének ápolására berecki múzeumot rendezett be, ahová összegyűjtötte a Kárpát-medence egészéből a számára elérhető muzeális értékű

Elment egy feledhetetlen, jó barát

Még két hete sincs, hogy jött az aggódó telefon Bereckből: Kell Ödi megbetegedett – és pár napra rá már a temetéséről kaptunk hírt.

Hogy mit jelentett Khell Ödön a háromszéki székelységnek, az erdélyi örményiségnek és az anyaországi barátoknak? Nehéz mindazt a sokrétű tevékenységet felsorolni, amit vállalt és elvégzett.

A semmiből, két keze munkájával létrehozta szülővárosában, Berecken a

anyagot, a berecki Gábor Áron-szobor egyik kezdeményezője volt, majd ezt követően hőmezővásárhelyi barátai és mások segítségével a hős nevét viselő Ifjúsági Turisztikai Fogadót létesített, nagy távolságokra szétszágzó szellemi életet

teremtett, honismereti túrainak híre-neve belengte Sósmezőtől Mosonmagyaróvárig a közbeeső térséget.

Khell Ödönt a képzeletbeli ágyúlövés mellett 102 (százketted!) éves édesanyja távoli csendes zokogása kíséri utolsó berecki útjára, ahol frissen hantolt, számára méltó emlékműre váró sírja máris az élők zarándokhelyévé vált.

Sylvester Lajos

Gábor Áron Emlékházat, darabonként gyűjtögetve a szabadságharc relikviáit. Am ezzel nem elégedett meg! Úgy gondolta, hogy élettellel kell megtölteni a kis múzeumot, és az emlékház kertjében nyári sátozókat szervezett hazai és erdélyi fiataloknak, hogy azok megismerkedjenek a székely kapu faragásának csínjával-bíjával, és hogy felébredjen az ifjúságban a nemzethez való tartozás magasztos tudatát. De ez

nem volt elég: Khell Ödön mert nagyot álmodni: sátor helyett kőépület kell, hálótermekkel, tusolókka, előadóteremmel! És elkezdett kilincselni, szervezkedni, kitől téglát kért, kitől anyagi támogatást, kitől önkéntes munkát... És lassanak csodát: Ödi lefegyverző kedvessége, lelkesedése, hihetetlen szervezőkészsége sokakat magával ragadott, és néhány év elteltével már kultúralt körülmények között fogadhatták a vendégeket az alapítványi házban. Aki ismeri a 80-as, 90-es évek lélekmorító Romániáját, ahol a hatalom mindent megtett, hogy ellehetetlenítse az erdélyi magyarságot, ott már a civil kurázi vállalkása is óriási tett volt, hát még a magyar történelmi hagyományok ápolása!

Am Khell Ödönt nem olyan fából faragták, hogy meghátrált volna a szekusok ilyen-olyan nyomásától, fenyegetésétől. Diplomáciai érzékét és munkabírását dicséri, hogy a Gábor Áron Alapítvánnyal kapcsolatos munkái mellett azt is kitalálta, hogy Bereck főutcáján legyen az ágyúöntőnek szobra. Mit törődött a hivatal packázásaival vagy Ceausescu pártkatonáival! – sőt, kihívásnak, székely virtusnak tekintette a harcot, amelyet végül is megnyert: 1992. július 4-én felavatták Gábor Áron bronzba öntött, egész alakos szobrát.

Bennünket, magyarországi barátait, akárhányszor csak meglátogattuk, mindig elbűvölt varázslatos egyéniséggel, jó kedélyével, vendégszeretettel és örmény humorával. Családjának tagjai is kivették részüket a munkából: felesége, Éva asszony szakmában süttötte a pogácsát, főzte a kávékat és

küldte le az Emlékházba a vendégeknek. Két remek gyermekük, Melinda és ifjabb Khell Ödön, (Öcsi) ingajáratban hordták a szülői házból a pár száz méterre lévő Emlékházba a megrakott tálcákat, de ha úgy hozta a helyzet, ifjabb Ödi harminc emberre főzte a paprikást... És ezt senki sem finanszírozta! Szívből adták, amijük volt. Ha adódott adomány, megköszönték, és az már vándorolt is a Gábor Áron Alapítványi házba.

Mitől volt Khell Ödi olyan, milyen? Nincsenek véletlenek. Olyan családban nőtt fel, ahol a szülők egészen kivételes emberek, ők adták a példát. Az örmény kereskedő apa (Khell László) és felesége Khellné Hankó Júlia – e sorok írójának imádott keresztzülei – olyan nevelést és erkölcsi tartást adtak gyermekeiknek, amely generációkra kihatott.

Kedves Ödi, aki már onnan föntől, az elíziumi mezőkről tekintesz le ránk, nagyon hiányzol nekünk! Nélküled nehéz elképzelni Berecket! Hiányzik a bölcsességed, a szemed sarkában összefutó ráncok, amikor mosolyogtál, de elsősorban a szereteted, amelyben mindig megtisztulhattunk. Túl korán mentél el! Még annyi megbeszélivalónk lett volna, még annyi mindent szerettünk volna kérdezni Tőled, és TE mindig tudtad a megfelelő választ!

Számunkra, akik szeretünk Téged (sokan vagyunk!) csak gonosz tréfa, hogy nem Te nyitod ki házad nehéz fakapuját. Ezentúl bárki ereszt is be, Téged fogunk benne látni.

Fájdalommal búcsúzik Tőled

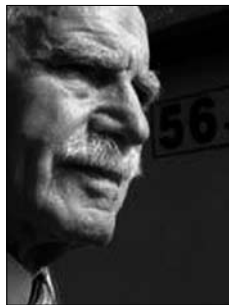
Lovas Kati és édesanyja, Péter Nelly

Khell Ödön
(1931. szeptember 1.–2009. december 21.)

Szomorújelentés

Pongrátz Ödön (1922–2009)

2009. december 16-án, 87 éves korában elhunyt Pongrátz Ödön 1956-os szabadságharcos, a Corvin közti fegyveres ellenállás egyik szervezője, az '56-os Történelmi Alapítvány elnöke. Pongrátz Gergely halála után ő irányította a kiskunmajsai '56-os Múzeum és az '56-os Ifjúsági Táborként munkáját.

A temetési szertartást dr. Bábel Balázs kecskeméti-kalocsai érsek végzi, barátai, tisztelői nevében búcsúztatót Lezsák Sándor, a Magyar Országgyűlés alelnöke mond.

A Pongrátz-család nevében:

Pongrátz Ernő

Az '56-os Történelmi Alapítvány nevében: *Nahimi Péter*

A fiatalok körében élő történelem volt, rendíthetetlen hite, hazaszeretete példázat marad mindannyiunk számára. Pongrátz Ödön földi maradványait végakarátának megfelelően a kiskunmajsai 56-os Kápolnában helyezük örök nyugalomra 2010. január 16-án délelőtt 11 órakor.

Kérjük, a megemlékezés virágait, koszorúkat a szertartás kezdete előtt negyedórával helyezték el az 56-os Kápolnában! Megfelelő számú jelentkező esetén Budapestre autóbusszal indítunk a temetés helyszínére. Érdeklődni: Juhász Pintér Pál, Tel.: 70-341-52-63

Örmény-magyar gyermekrovat

(35. rész)

Kedves örmény származású magyar gyerekek!

2010-ben is folytatjuk ezeket a szép kis történeteket, amikből ti, de szüleitek és nagyszüleitek is megismerhetik örmény ősök történetét. Ha a minden történet végén található kérdésekre helyesen válaszoltok és elkülditek címünkre, ajándékot nyerhettek. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán: dr. Pus-kás Attila, str. Busiuicului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia

2010-ban a legtöbb választ Marosvásárhelyről kaptuk, a nyertes neve MOLNÁR ZSÓFIA, aki egy szép könyvet nyert.

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” ÖRMÉNY GYERMEKROVAT NYERTESE 2010-BEN!

Szempát, a vértanú (Kr. u. 890–914.)

Keleten egy nagy politikai háború dúlt. Délről Örményországot az arabok támadták meg, akiknek Mohamed egy új törvényt adott. Addig ugyanis az arabok nagy része keresztény volt, de Mohamed tanítása nyomán a keresztények ellenségei lettek.

I. Szempát, a Bagratuni dinasztia sarja, Örményország határait kiterjesztette Grúzia és alánok földjére, és országa nagyhatalom lett. Huszup arab uralkodó, mivel félt tőle, cselhez folyamodott. Azt mondta neki, hogy barátságot szeretne kötni vele,

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékat erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1%-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizennegyedik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetnek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált ősöknek, tehát önmagunknak is. Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma: **18085590-1-41**

A kedvezményezett neve: **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a **Magyar Katolikus Egyházat**, amelynek **technikai száma 0011**, amelynek részegyháza a magyararhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza. Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk. *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*

de amikor Szempát elment hozzá, hamar elfogta, és keresztre feszítette. Fia, II. Aszciod ekkor háborút indított az arabok ellen, és elűzte őket. Az ő idejében annyira megerősödött Örményország, hogy még a konstantinápolyi császár is követeket küldött hozzá, hogy békét kössenek.

A Bagratuni dinasztia okosan vezette az országot, és sikerült egy egyensúlyt megtartaniuk az arabok és a görögök között, mert mindkét nagyhatalom szerette volna kiterjeszteni hatalmát az örmények fölé, de Vasburagan hercegei megőrizték a függetlenséget. Történt azonban, hogy

Szempát nővérének fia, I. Kakig Ardrzuni szövetséget kötött az arabokkal, hogy támogatásukkal Vaspuragan királya legyen, ami az ország függetlenségének feladását jelentette. Ennek ellenére sok érdeme van neki is: Aghtmar szigetén pompás palotákat és házakat épített, és felépítette a Szent Kereszt templomát, amely az örmény építészet egyik legcsodálatosabb alkotása.

Milyen veszélyek fenyegették az országot a 8. században? Melyik szigetre épült a Szent Kereszt templom?

Az új esztendő küszöbén

köszönetet mondok mindazoknak, akik személyesen, telefonon, levélben és e-mail kívántak minden jót a Karácsonyi ünnepekre és az új esztendőre. Felsorolni is lehetetlen, hiszen az egész ország területéről, Erdélyből (Szamosújvár, Csíkszereda, Lugos, Brassó, Marosvásárhely, Kolozsvár, Gyulafehérvár, Temesvár stb.), Szerbiából, Amerikából, Kanadából, Németországból, Mauritiusról, Jerevánból, stb. özönlöttek a jókívánságok. A visszaigazolások adnak erőt, hogy folytassuk munkánkat az egyre nehezedő körülmények között. Hogy sokak számára tudunk szellemi táplálékot adni, amikor gyökereinket kutatva a múlt emlékeit, eredményeit, a jelen történéseit elérhetővé és megismerhetővé tesszük. Hogy sokakat tudtunk elindítani saját családjuk, gyökereik kutatására. Így összetartozásunkat erősítjük közös múltunk megmentésével, az örmény kultúra megismerésével és továbbadásával.

Kívánom, hogy ez az összetartás a családokban, a családok között, az egész örmény gyökerű közösségben maradjon meg és adjon példát mások számára is, hogy csak így lehet és érdemes élni, tartalmasan, egymást segítve, szeretetben.

dr. Issekutz Sarolta

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791)

(felfogadás: hétfőn 16–18 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.